

**VUOROVAIKUTUS ÄITIYSNEUVOLASSA: VANHEMMUUDEN JA
PARISUHTEEN RAKENTUMINEN KESKUSTELUSSA**

Leena Isoaho
Marika Perko
Psykologian pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2004
Jyväskylän yliopisto

VUOROVAIKUTUS ÄITIYSNEUVOLASSA: VANHEMMUUDEN JA PARISUHTEEN RAKENTUMINEN KESKUSTELUSSA

Tekijät: Leena Isoaho ja Marika Perko
Ohjaaja: Jarl Wahlström
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Marraskuu 2004
57 sivua, 3 liitettä

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkasteltiin kielellistä vuorovaikutusta ensimmäistä kertaa vanhemmiksi tulevien asiakkaiden, miehen ja naisen sekä äitiysneuvolan terveydenhoitajan välillä. Tutkimuksen aineistona käytettiin kymmentä nauhoitettua asiakastapaamista kolmelta eri työntekijältä. Nauhoitukset toteutettiin Jyväskylän äitiysneuvoloissa. Nauhat litteroitiin. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin diskurssianalyysiä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, mitä asiakastapaamisten vuorovaikutuksessa tapahtuu ja minkälaisia merkityksiä vanhemmuudelle ja parisuhteelle keskusteluissa rakentuu.

Neuvolakeskustelut sisälsivät viisi pääteemaa, jotka olivat parisuhde, vanhemmuus, ruumiillisuus, mieliala ja sosiaaliset suhteet. Keskusteluissa rakentui ihanneasiakkaan diskurssiksi nimeämämme diskursiivinen kokonaisuus, jonka osia oli löydettävissä kaikista keskusteluista. Ihanneasiakkaan diskurssi satoi yhteen ja kontekstualisoi parisuhteen ja vanhemmuuden teema-alueilla rakentuvat diskurssit, jotka nimesimme sukupuolieron, jaetun vanhemmuuden, vahvan äidinhoivan ja lapsilähtöisyyden diskursseiksi.

Vanhemmuuden ja parisuhteen diskurssit olivat vahvasti sukupuolittuneita, ja niiden merkityksellistäminen tapahtui toisiinsa kietoutuen. Parisuhde rakentui naisen ja miehen väliseksi heteroseksuaaliseksi suhteeksi, jossa ystävyys, kotitöiden tasa-arvoinen jakaminen, väkivallattomuus ja kyky kompromisseihin toimivat tavoiteltavina ihanteina. Sukupuolten erilaisten roolien ja tapojen toimia nähtiin rakentavan tasapainoista parisuhdetta ja vanhemmuutta. Toimivan parisuhteen nähtiin ennakoivan turvallista vanhemmuutta. Keskusteluissa oli tunnistettavissa sekä jaetun vanhemmuuden että vahvan äidinhoivan diskurssit. Äiti merkityksellistyi pääasiassa lapsen ensisijaiseksi hoitajaksi ja hoivan antajaksi. Isän merkitys rakentui äitiä tukevaksi, kotitöissä ja lasten kasvatuksessa avustavaksi. Isän roolin vanhempana nähtiin vahvistuvan lapsen kasvaessa. Lapsilähtöisyyden diskurssi korosti vanhempien velvollisuutta sopeutua syntyvän lapsen tarpeisiin omista tarpeistaan joustuen.

Ihanneasiakkaan diskurssi ja sen sisältämät vanhemmuuden ja parisuhteen diskurssit ilmensivät kulttuurisia odotuksia tuleville vanhemmille. Sekä terveydenhoitaja että tulevat vanhemmat tunnistivat ja käyttivät näitä vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja yleisesti hyvään elämään liitettyjä ihanteita, ja asiakkaat toimivat aktiivisesti osoittaakseen täyttävänsä ne. Murtumat ihanteissa olivat harvinaisia.

Avainsanat: vanhemmuus, parisuhde, institutionaalinen vuorovaikutus, diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktionismi, äitiysneuvola

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Käytännön lähtökohdat.....	1
1.2. Teoreettiset lähtökohdat.....	2
1.3. Äitiysneuvola ja institutionaalinen vuorovaikutus.....	3
1.4. Vanhemmuus, parisuhde ja sukupuoli.....	8
2. MENETELMÄ	13
2.1. Aineisto.....	13
2.2. Diskurssianalyysi menetelmänä.....	14
2.3. Aineiston analyysi.....	16
3. TULOKSET	19
3.1. Ihanneasiakkuus.....	20
3.2. Parisuhde.....	23
3.3. Vanhemmuus.....	29
4. POHDINTA	40
5. LÄHTEET	50

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Käytännön lähtökohdat

Neuvolatoiminnalla on Suomessa ollut vuosikymmenien ajan keskeinen asema äitien ja lasten hyvinvoinnin edistäjänä (Viljamaa, 2003). Alun perin pääasiassa terveydenhuollollisiin tehtäviin vastanneen neuvolainstituution tehtävänmäärittelystä käydään tällä hetkellä vilkasta keskustelua. Äitiysneuvolan keskeinen tehtävä synnyttävän äidin ja syntyvän lapsen terveyden turvaajana on edelleen voimassa, mutta rinnalle on tullut kasvava joukko uusia tehtäviä, joihin neuvolainstituution toivotaan vastaavan. Sekä vanhemmat että asiantuntijat odottavat neuvolalta tukea vanhemmuuteen, kasvatukseen, parisuhteeseen ja mielenterveyteen (Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen, 2000). Lisäksi odotetaan muun muassa yksilöllisempiä palveluita, kiireettömyyttä, isien parempaa huomioon ottamista, keskusteluja, pohdintaa ja vertaistukea. Kiinnostus neuvolatoiminnan tutkimiseen on erityisesti 1990-luvulta lähtien lisääntynyt. Keskustelut vanhempien odotuksista, työntekijöiden ammattitaidosta ja neuvolan tehtävistä ilmenevät lukuisina tutkimus- ja kehitysprojekteina. Keskustelua käydään niin kehitysprojekteissa kuin lehtien palstoillakin myös neuvolaorganisaation uudistamisesta, äitiys- ja lastenneuvolan suhteesta, sekä eri ammattiryhmien sijoittumisesta organisaatiossa.

Äitiysneuvolan työntekijät tekevät vuorovaikutuksellista vastaanottotyötä arkisissa kohtaamisissa asiakkaidensa kanssa. Heidän työnsä äitiysneuvolassa on institutionaalisten tehtävien määrittelemää mutta paikallisen tason reunaehtojen puitteissa tapahtuvaa toimintaa. Meitä kiinnostaa näiden äitiysneuvolassa tapahtuvien arkipäiväisten kohtaamisten vuorovaikutuksellinen todellisuus. Tarkastelemme, millaisia merkityksiä näissä kohtaamisissa neuvolan työntekijä ja asiakkaat yhdessä rakentavat vanhemmuudelle, äitiydelle, isyydelle sekä parisuhteelle – aiheille, jotka ovat tehtävänmäärittelystä keskusteltaessa tiiviisti läsnä.

Johdannossa esittelemme ensin tutkimuksemme teoreettiset taustaoletukset ja metodiset lähtökohdat. Palaamme metodiin uudestaan menetelmäosiossa. Teoreettisen taustan esittelyn jälkeen tarkastelemme äitiysneuvolaa instituutiona, ammatillista vuorovaikutusta ja erilaisia tapoja ymmärtää sukupuolta ja vanhemmuutta. Lopuksi määrittelemme oman tutkimuksemme näkökulman tarkemmin.

1.2. Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksemme laajana teoreettis-metodologisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi ja sen sisällä sosiaalisen todellisuuden vuorovaikutuksellista rakentumista painottava suuntaus (Jokinen, 1999). Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta maailman voi nähdä paikkana, jossa ihmisten tulevaisuus ei ole ennustusten ja kontrollin kohteena vaan ihmiset itse osallistuvat sosiaalisen todellisuutensa tuottamiseen ja ylläpitoon (Shotter, 1993). Yksilön psyyken sisäisen dynamiikan tai ennalta määrättyjen ulkoisen maailman piirteiden sijaan tarkastellaan jatkuvaa vuorovaikutuksen virtaa ihmisten välillä. Mitään pysyvää todellisuutta ei ajatella löytyvän todellisuuden erilaisten ilmenemismuotojen takana, vaan maailma nähdään muuttuvana, aina vain osittain määriteltynä ja avoimena jatkuvalla kielessä tapahtuvalle määrittelylle. Se, mikä milloinkin nähdään ”objektiivisena totuutena”, ei ole tulosta mistään olemassa olevasta asiantilasta, vaan totuudet määrittyvät yhteisöllisesti historiallisessa kontekstissään (Gergen, 1991).

Sosiaalinen konstruktionismi on kytköksissä hermeneuttiseen tieteenfilosofian traditioon (McLeod, 2001). Periaatteina hermeneuttisessa lähestymistavassa tekstiaineistoon ovat tutkimuksen prosessiluonne sekä tulkinnan rakentaminen niin, että tutkija liikkuu tekstikokonaisuuden ja sen osien merkitysten välillä. Tutkija käy eräänlaista keskustelua aineistonsa kanssa reflektoiden samalla myös omaa asemaansa siinä kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa, josta käsin hän tutkimustaan tekee. Perspektiivitön positio ei ole mahdollinen (Gergen, 1991). Sanasto, jota tutkija käyttää, ei kuvasta todellisuutta peilin tavoin, vaan se on riippuvainen sekä tutkijan omasta henkilökohtaisesta perspektiivistä että tutkijayhteisön yhteisistä määrittelyistä ja sopimuksista.

Asioiden nimeäminen on osa niiden merkityksellistämisen prosessia. Jokisen (1999) mukaan merkityksellistämässä on käynnissä aina kaksi vastakkaista prosessia. Toisaalta merkityksiä yritetään vakiinnuttaa, mikä auttaa meitä suunnistamaan arkipäivän maailmassa. Toisaalta merkitykset ovat jatkuvassa muuttumisen tilassa: ne hämärtyvät, ovat moninaisia ja uusia merkityksellistämisen tapoja nousee esiin. Tutkija on osaltaan mukana näissä prosesseissa. Hän on yhtä aikaa mukana sekä kuvaamassa että luomassa sosiaalista todellisuutta.

Valitsemamme metodi on diskurssianalyttinen, jonka Suoninen (1999, 19) määrittelee ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan sitä,

miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. Olemme kiinnostuneita sekä merkitysten paikallisesta rakentumisesta että laajemmista kulttuurisista puhetavoista (ks. Jokinen & Juhila, 1999). Vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin kulkeutuu muissa tilanteissa rakentuneita ja vahvistuneita merkityksellistämisen tapoja, jotka asettuessaan eri yhteyksiin voivat myös sisällöllisesti muuntua ja uudistua (Juhila, 1999). Näin yksittäisissä puhetilanteissa tuotetut merkitykset asettuvat osaksi laajempaa keskustelujen kulttuurista virtaa, joka koostuu erilaisista ja usein ristiriitaisistakin aineksista.

Tarkastelumme kohteena on kielellinen vuorovaikutus vanhemmiksi tulevan pariskunnan ja terveydenhuollon ammattilaisen kohtaamisissa. Tämän vuorovaikutuksen voi määritellä institutionaaliseksi keskusteluksi, jonka Peräkylä (1997) määrittelee tarkoittamaan puhetta, jonka kautta puhujat suorittavat institutionaalisia tehtäviä. Tarkastelemme neuvolan institutionaaliossa vuorovaikutuksessa terveydenhoitajan ja asiakkaiden, miehen ja naisen, tulevan isän ja äidin, välisessä keskustelussa tuotettuja merkityksiä vanhemmuudelle, parisuhteelle ja neuvolan asiakkuudelle. Vaikka merkitykset tuotetaan tilanteisesti, näemme ne myös osina laajempia kulttuurisia puheentapoja.

1.3. Äitiysneuvola ja institutionaalinen vuorovaikutus

Instituutiolla tarkoitetaan sellaisia jokseenkin pysyviä käyttäytymisen ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia, joita säätelevät erilaiset normit ja säännöt, ja jotka täyttävät yhteiskunnan kannalta tärkeitä tehtäviä (Allardt, 1983). Instituutioitumista edeltää totunnaistuminen, toiminnan muodostuminen tavanmukaiseksi, rutiiniksi, jolloin jokaista tilannetta ei tarvitse määritellä uudelleen vaihe vaiheelta (Berger & Luckmann, 1966). Instituutiot tekevät toiminnasta näin myös ennustettavaa asettamalla osapuolille ennakolta määrättyjä ja yhteisesti jaettuja käyttäytymismalleja. Arkikielessä instituutiolla tarkoitetaan yleensä julkisia toimintoja ja palveluita, joilla hoidetaan jotakin yhteiskunnallisesti tärkeää tehtävää (Raevaara, Ruusuvuori & Haakana, 2001).

Äitiysneuvola instituutiona luo tietyt puitteet ja taustaoletukset siellä käytäville keskusteluille. Äitiysneuvolalla on oma historiallinen taustansa ja tehtävänmäärittelynsä, ja niiden tunteminen on osa ymmärrystä siitä, miksi merkitykset neuvolassa konstruoidaan

tietynlaiseksi. Keskustelujen tulkinta on suhteutettava siihen kontekstiin, jossa ne tapahtuvat (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993).

Äitiysneuvolatyön Suomessa aloitti Mannerheimin Lastensuojeluliitto 1920-luvulla (Poikajärvi & Mäkelä, 1998). Osaksi julkista terveydenhuoltojärjestelmää neuvolatoiminta tuli vuonna 1944, jolloin säädettiin lait kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista (Viljamaa, 2003). Äitiyshuollon kehittämisenä oli terveystavoitteet: äitien terveydentilaa parantamalla tavoiteltiin lasten ja koko kansakunnan terveydentilan kohentamista ja syntyvyyden turvaamista (Wrede, 1994). Neuvoloiden keskeinen asema niin lasten kehitystä tarkkailevana järjestelmänä kuin vanhemmuuden muovaajanakin on säilynyt näihin päiviin saakka (Vuori, 2001). Nykyisin yli 99 % odottavista äideistä käyttää neuvolan palveluita (Kouri, Antikainen, Saarikoski & Wuorisalo, 2001).

Kansallisen äitiyshuollon hoitosuosituksen (Viisainen, 1999, 9) mukaan ”äitiyshuollon ydintehtävänä on turvata odottavan äidin, sikiön, vastasyntyneen ja perheenjäsenten paras mahdollinen terveys”. Äitiyshuollon laajemmiksi tavoitteiksi hoitosuositus asettaa tulevien vanhempien terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen sekä vanhempien auttamisen myönteisessä suhtautumisessa perhe-elämään ja perheen aseman tukemisen yhteiskunnassa. Perheen tukeminen on vahvasti esillä myös alueellisissa äitiysneuvolan tehtävämäärittelyissä sekä perhevalmennuksen tavoitteissa (Äitiysneuvolan perustehtävämäärittely, JKL:n kaupunki, Sosiaali- ja terveyspalvelu keskus (Sotepa), päivitetty 21.1.2002; Perhevalmennusohjelma, JKL:n kaupunki, Sotepa, päivitetty 6.7.2001).

1990-luvulla perinteinen äitiyshuoltoon ja perhesuunnitteluun keskittyvä neuvolatyö on laajentunut uusille alueille (Poikajärvi & Mäkelä, 1998). Pohdinnan aiheena on ollut muun muassa seksuaaliterveyden tukeminen äitiys- ja lastenneuvoloissa. 1990-luvulla myös asiakkaiden psykososiaalisiin tarpeisiin vastaaminen on otettu yhä vahvemmin neuvolan tehtäväksi (esim. Kouri ym., 2001; Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen, 2000; Viljamaa, 2003). Neuvolaa koskevissa tutkimuksissa on tiedostettu perheiden nykyisen monimuotoisuuden tuomia haasteita neuvolatoiminnan uudistamis- ja kehittämistarpeille (Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen). Asiakas- ja perhekeskeisyys sekä yksilöllisten palveluiden tarjoaminen ovatkin nousseet neuvolapalveluiden keskeisiksi toimintaperiaatteiksi ja tavoitteiksi. Perheen tukemisen ohella mm. vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisesta, tulevan isän huomioimisesta sekä masentuneen äidin tukemisesta on tullut kehittelyn alla olevia tehtäviä neuvolatoiminnalle. Vanhemmuuden tukemisesta on tullut keskeinen tavoite myös muiden lapsen kasvua ja kehitystä muovaavien instituutioiden, asiantuntijoiden ja ammattilaisten toiminnassa (esim. Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen; Vuori, 2001).

Neuvolatoimintaa on tutkittu melko paljon: 1990-luvulla äitiys- ja lastenneuvolasta tehtiin noin 80 tutkimusta ja erilaisia neuvolatyön kehittämishankkeita oli vireillä noin 30 (Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen, 2000). Tutkimuksista kolme neljäsosaa kuului hoitotieteen alaan. Kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä tutkimuksissa on käytetty lähes yhtä paljon ja usein eri menetelmiä yhdistellen. Tutkimukset ovat kohdistuneet sekä vanhempiin että henkilökuntaan. Tutkimusten painopiste on ollut paljolti vanhempien odotuksissa neuvolaa kohtaan sekä heidän tyytyväisyydessään neuvolan palveluihin, mitä on tutkittu erilaisin kyselyin ja haastatteluin (esim. Vehviläinen-Julkunen, Saarikoski & Marttinen, 1995; Viljamaa, 2003). Terveystoimittajan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta neuvoloissa on tutkittu lähinnä vuorovaikutustaitojen näkökulmasta (esim. Kaila & Lauri, 1992; Karjalainen, 1992; Korpivaara, 1993; Kosonen, 1995; Paavilainen, 1998). Terveystoimittajan ja äitiysneuvolan asiakkaan vuorovaikutuksesta on tehty neuvonantoa vastaanotolla tarkasteleva keskusteluanalyttinen tutkimus (Lehmussaari, 1999). Diskurssianalyttistä tutkimusta äitiysneuvoloiden vuorovaikutuksesta ei tietääksemme ole Suomessa aiemmin tehty.

Kuronen (1994a, 1994b, 1999) on tutkinut etnografisesti äitiysneuvolan arkista toimintaa ja määrittelyjä normaaliäitiydelle. Äitiysneuvoloissa työskentelevät terveydenhoitajat ovat yleensä naisia. Heidän työskentelyssään on virallisen ammatillisen asiantuntijuuden ohella piirteitä myös naisten yhteisten kokemusten jakamisesta ja tuttavallisesta suhteesta työntekijän ja naisasiakkaan välillä (Kuronen, 1994a, 1999; Ruusuvoori, 1992). Valtaosa terveydenhoitajan ja asiakkaiden kohtaamisista tapahtuu asiakasvastaanotoilla. Vastaanotot koostuvat työntekijän suorittamista tutkimuksista, toimenpiteistä ja keskusteluista (Kuronen, 1994b). Vastaanotolla terveydenhoitaja on paljolti tapahtumien kulun ohjailija ja keskustelunaiheiden tuottaja (Kuronen, 1994a). Nainen on äitiysneuvolan ensisijainen asiakas, ja toiminnan painopiste on naisessa ja hänen raskautensa. Naisen ja syntymättömän lapsen hyvinvointi ymmärretään erottamattomina, ja vastuu sikiön hyvinvoinnista nähdään olevan naisella. Miehet ovat tulleet mukaan neuvolakäynneille perhekeskeisyyden tultua tärkeäksi toimintaperiaatteeksi neuvoloissa 1960-luvulta alkaen.

Kuronen (1994a, 1999) mukaan vanhemmuus on neuvolakäytännöissä vahvasti parisuhteessa toteutuvaa ja sukupuolen kautta eriytyvää vanhemmuutta. Pysyvää, heteroseksuaalista parisuhdetta pidetään neuvolassa vanhemmuuden perustana ja raskauden oletetaan olevan toivottu (Kuronen, 1994b, 1999). Äitiyttä ei nähdä naisen luontaisena ominaisuutena, vaan siihen tulee valmistautua ja kasvaa (Kuronen, 1994a). Raskausaika pidetään olennaisena vaiheena naisen tulemisessa äidiksi, ja tätä kehitystä neuvolassa pyritään aktiivisesti tukemaan. Isyys nähdään neuvolassa oleellisesti erilaisena kuin äitiys. Mies

määrittäyty neuvolan keskusteluissa naisen tukijaksi ja auttajaksi, eikä hänen oleteta tai edellytetä olevan samalla tavoin sitoutunut vanhemmuuteen kuin naisen (Kuronen, 1994a, 1994b, 1999). Miehen ei myöskään oleteta pelkäävän, olevan epävarma, väsynyt, huolestunut tai masentunut, vaikka naisen kohdalla näitä kaikkia tarkkaillaan lähes normaaleina raskauteen ja äitiyteen kuuluvina seikkoina (Kuronen, 1994b). Mies on äitiysneuvolassa toissijainen asiakas, ja miehen itsenäinen asiakkuus onkin äitiysneuvolassa käytännössä mahdottomuus, ainakin äitiysneuvolatyön nykyisen määritelmän mukaan (Kuronen, 1994a). Vastuullisen vanhemmuuden teema kietoutuu Kurosen mukaan monin tavoin äitiysneuvolan asiakkuuteen. Neuvolassa työntekijöiden lisäksi myös vanhemmat itse pyrkivät vakuuttamaan vastuullisuuttaan osoittaen näin tunnistavansa vanhemmuuteen liittyvät kulttuuriset normit.

Asiakastyön instituutiot rakentuvat suurelta osin työntekijän ja asiakkaan keskustelujen kautta (Jokinen ym., 2000). Keskustelu sinänsä on instituutio, normien ja roolien määrittämä käyttäymiskokonaisuus (Lehmussaari, 1999). Siten institutionaalisuus merkitsee tutkimuksemme kannalta historiallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin lisäksi tilanteisesti rakentuvaa vuorovaikutusta. Paikallinen ja kulttuurinen, mikro- ja makrotaso, lomittuvat sisäkkäisiksi, eivät toisistaan erillisiksi asioiksi (Juhila, 1999). Instituutiota pidetään yllä ja uusinnetaan keskustelullisesti. Institutionaalisissa keskusteluissa rakennetaan ja uudelleen rakennetaan merkityksiä, joiden käyttövoimana toimivat kulttuuriset puhetavat.

Asiakkaan ja ammattilaisen välisessä vuorovaikutuksessa ei ole kyse pelkästään erillisten yksilöiden, vaan ennen kaikkea tietyissä asemissa olevien henkilöiden kohtaamisesta (Suoninen, 1997). Institutionaalinen keskustelu eroaa tavallisesta keskustelusta siinä, että läsnä on yksi tai useampi ammattilainen, johon asiakkaat luottavat neuvojen antajana, ja joka on kiinnostuneempi asiakkaiden asioista kuin omista kokemuksistaan (Miller & Holstein, 1995). Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa toteutetaan tietyssä määrin ennalta määrättyjä yhteiskunnallisia ja ammatillisia tehtäviä siten, että toimijat asettuvat näiden tehtävien mukaisesti asemiinsa ja toimivat niiden edellyttämällä tavalla tai vähintäänkin niiden suuntaisesti (Jokinen, Suoninen & Wahlström, 2000; Peräkylä, 1997). Institutionaalisia vuorovaikutustilanteita jäsentävät institutionaalisten tehtävien lisäksi teoriassa ja käytännössä muotoutuneet käsitykset siitä, miten näitä tehtäviä tulisi suorittaa (Raevaara ym., 2001). Institutionaalille keskustelulle on ominaista, että keskustelulla on päämäärä, keskusteluun osallistumista säätelevät erilaiset rajoitteet ja siinä käytetään instituutiolle tyypillisiä tulkintakehyksiä (Drew & Heritage, 1992).

Institutionaalista vuorovaikutusta on tutkittu erilaisin laadullisin menetelmin. Kullakin menetelmällä on omat painotuksensa, käsitteensä ja lähestymistapansa vuorovaikutuksen

tarkasteluun. Diskurssianalyttistä institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimusta on tehty etenkin sosiaalityön ja terapiatyön asiakassuhteissa tapahtuvasta merkitysten muodostumisesta: ongelmanmäärittämisestä, identiteettineuvotteluista ja neuvon antamisesta (esim. Forsberg, 1995; Heritage & Sefi, 1992; Jaatinen, 1995; Jaatinen, 1996; Jokinen, 1995; Jokinen ym., 2000; Juhila, 1995; Juhila, 2000; Silverman, 1997; Suoninen, 1997; Wahlström, 1992). Institutionaalisen vuorovaikutuksen toimijoita on tarkasteltu institutionaalisten roolien (esim. Raevaara ym., 2001), vuorovaikussellisten asetelmien ja niiden vaihtelun (esim. Suoninen, 2000) sekä institutionaalisten identiteettien, subjektipositioiden ja positiokombinaatioiden kautta (esim. Drew & Heritage, 1992; Jokinen, 1995; Suoninen, 1997).

Jokinen, Huttunen ja Kulmala (2004) ovat tutkineet erilaisten marginaaliryhmien tapoja neuvotella asiakkuudesta eri instituutioissa. Heidän mukaansa marginaaleista käsin voidaan tarkastella myös keskuksia ja tehdä näkyväksi niiden heterogeenisyyttä ja moninaisuutta. Meidän tutkimuskohteena olevan instituution, äitiysneuvolan, voi nähdä eräänlaisena ”keskusinstituutiona”. Samoin asiakkaat, jotka osallistuivat nauhoituksiin, voidaan nähdä keskuksiin kuuluvina. Emme tiedä heistä muuta, kuin että he ovat heteroseksuaalisessa parisuhteessa eläviä, ensimmäistä lastaan odottavia naisia ja miehiä. Kuitenkin jo heteroseksuaalinen parisuhde muodostaa erään keskuksen, vahvan normin yhteiskunnassamme. Äitiysneuvolan asiakkaat eivät myöskään ole valikoituneet millään erityisellä tavalla tai marginaalista käsin. Ottavathan melkein kaikki lasta odottavat äidit vastaan äitiysneuvolan tarjoamat palvelut (Kouri ym., 2001). Paitsi marginaaleja tutkimalla, myös tekemällä näkyväksi tällaisen keskuksessa olevan instituution arkisia vuorovaikutuskäytäntöjä ja niihin liittyviä puhetapoja, voidaan mielestämme kyseenalaistaa normaaliuden määritelmiä ja arkisia puhetapoja, jotka usein oletetaan itsestäänselvyyksiksi.

Erilaisissa yhteiskunnan instituutioissa ja niiden arkisissa käytänteissä käydään jatkuvasti neuvotteluja siitä, mikä on toivottavaa ja mikä ei-toivottavaa elämää ja elämänkulkua (Jokinen ym., 2004). Kun tiedostetaan näiden neuvottelujen kontekstuaalisuus sekä normaalin ja marginaalisuuden määritelmien välisten rajojen liikkuvuus, neuvoteltavuus ja niihin liittyvä valta, ei voida enää ajatella, että olisi olemassa jokin luonnollinen ja muuttumaton totuus siitä, mikä on oikea tapa elää. Jokinen ym. käyttävät kulttuurisen mallitarinan käsitettä kuvaamaan kertomusta, jossa määritellään, miten tiettyssä asemassa tai tilanteessa olevien ihmisten oletetaan käyttäytyvän. Eri instituutioiden asiakkaat asettuvat ja asetetaan kulttuuriin mallitarinoin (Jokinen ym.; Juhila, 2004). Mallitarinat eivät ilmennä vain instituutioiden käsityksiä oikeasta tavasta elää, vaan niiden voi nähdä ilmentävän myös kulttuurista

tarinavarantoa, joka on kaikkien ulottuvilla (Charpentier, 2001; Hänninen 1999). Kulttuurisilla mallitarinoilla on vaikutuksensa ihmisiin, jotka niiden kanssa neuvottelevat. Ihmisen oma sisäinen tarina on usein ristiriidassa mallitarinan ja siihen sisältyvän stereotyyppisen identiteetin kanssa (Hänninen; Juhila). Kulttuurinen tarinavaranto vaikuttaa siihen, minkälaiset tavat puhua ovat mahdollisia. Määrittelemme kulttuurisen tarinavarannon ja mallitarinan käsitettä tarkemmin vielä menetelmäosiossa.

1.4. Vanhemmuus, parisuhde ja sukupuoli

Kiinnostuksemme kohteena on neuvolan vuorovaikutuksessa terveydenhoitajan ja asiakkaiden välisessä keskustelussa tuotetut merkitykset vanhemmuudelle ja parisuhteelle kun asiakkaina on ensimmäistä lastaan odottava pariskunta. Siirtymä vanhemmuuteen, jossa nämä asiakkaat ovat on vaihe, jonka voi katsoa sisältävän päätöksen hankkia lapsia, raskausajan, synnytyksen ja sopeutumisen lapsen syntymän jälkeen (Martin & Colbert, 1997). Siirtymästä vanhemmuuteen on tehty useita kvantitatiivisia pitkittäistutkimuksia, jotka ovat osoittaneet, että se on parisuhteessa vaihe, jolloin moni kokee suhteen huonontuvan (esim. Belsky & Rovine, 1990; Cowan, 1988; Gottman & Notarius, 2002). Erityisesti työnjakoon näyttäisi liittyvän ongelmia miesten ja naisten välillä (esim. Belsky & Pensky, 1988; Reuna, 1998).

Pitkittäistutkimusten tuloksia on myös kyseenalaistettu (esim. Huston & Vangelisti, 1995). Siirtymää vanhemmuuteen voisi kriisin sijasta kuvata muutoksena, jolla on erilaisia vaikutuksia eri pareihin. Muutokset ovat erilaisia miehelle ja naiselle (esim. Belsky & Pensky, 1988; Belsky & Wolling, 1987; Cowan & Cowan, 1987; Cowan, 1988). Pitkittäistutkimuksissa siirtymää vanhemmuuteen on arvioitu pääasiassa kvantitatiivisin menetelmin. Tilastollisia vanhemmuustutkimuksia kohtaan on esitetty kritiikkiä (esim. Lupton & Barclay, 1997; Woollett & Phoenix, 1991). Vanhemmuus saatetaan nähdä jonain kiinteänä ja staattisena, kontekstistaan irrallisena ilmiönä. Isyys ja äitiys voidaan esittää universaaleina kategorioina, joista vallan ja tiedon kysymykset on unohdettu.

Sekä isyys- että äitiystutkimus eri tieteenaloilla on ollut täynnä normalisoivia ja moralisoivia lähtökohta oletuksia (Lupton & Barclay, 1997; Phoenix & Woollett, 1991; Rúðólfsdóttir, 2000). Vanhemmuutta on tarkasteltu irrallaan sosiaalisesta kontekstista, ja

lähinnä on tutkittu niitä vaikutuksia, joita äideillä ja isillä on lapsen kehitykseen (Lupton & Barclay; Phoenix & Woollett). Lasten kehitystä pohtivien psykologisten teorioiden perusoletuksena on ollut, että äiti on vauvan ensisijainen hoitaja (Sevón & Huttunen, 2002). Tätä on perusteltu biologialla ja “äidinvaistoilla”. Äitiys, isyys ja lapsista huolehtiminen ovat kuitenkin monella tapaa yhteiskunnallisesti tuotettuja konstruktioita (Vuori, 1999). Kriittisessä perhetutkimuksessa irtisanoudutaan perhettä koskevista yksinkertaistavista oletuksista (Forsberg, 2003). Vaikka tämä suuntaus ei olekaan mikään yhtenäinen koulukunta, on sille ominaista kyseenalaistaa perhe-käsitteen yksiselitteisyys. Perhekäsitettä pyritään laajentamaan, hajottamaan ja tarkentamaan. Tutkimuksemme voi nähdä sijoittuvan osaksi kriittistä perhetutkimusta.

Butler (1990, 1993) tarkastelee sukupuolta performatiivisuuden käsitteen kautta. Butler ei teoriassaan oleta olevan mitään alkuperäistä, olemuksellista sukupuolta, vaan hän näkee sukupuolta tuotettavan toistoissa, tekojen kautta. Sukupuolta tuotetaan ja ylläpidetään jatkuvasti erilaisissa käytännöissä, joissa toistetaan kulttuurisia ideaaleja sukupuolista (Charpentier, 2001). Mies ja nainen tuotetaan toisilleen vastinpareiksi ja toisiaan seksuaalisesti haluaviksi. Sukupuoli on kulttuurisessa tarinavarannossa yhä uudelleen tuotettu tapa jäsentää itseä ja toisia ihmisiä. Sukupuolille nähdään kuuluvan erilaisia ominaisuuksia ja luonnostaan sopivia rooleja. Sukupuolioletus sisältää normatiivisen oletuksen heteroseksuaalisuudesta. Butler (1990) kutsuu näitä hegemonisia käytäntöjä ja puhetapoja, joilla sukupuolta rakennetaan, heteroseksuaaliseksi matriisiksi. Charpentier on tutkinut diskurssianalyttisesti suomalaista homoseksuaalisten suhteiden virallistamiskeskustelua. Charpentierin mukaan heteroseksuaalista järjestystä ylläpidetään keskeisesti tuottamalla sukupuolieroa parisuhteen kannalta merkityksellisenä erona.

Puhuminen vanhemmista erottelematta isyyttä ja äitiyttä on harhaanjohtavaa. Näin syntyy kuva, että vanhemmuus on jaettu tasan, tasa-arvoisesti (Lupton & Barclay, 1997). Vaikka tällaista tapaa puhua voidaan pitää tasa-arvoiseen vanhemmuuteen rohkaisevana ja sitä konstruoivana, voidaan se myös nähdä sukupuolisokeana, epätarkkana ja sukupuolten välistä eroa kaunistelevana (Sunderland, 2000). Vanhemmuus ei ole symmetriasuhde äidin ja isän välillä, vaan monin eri tavoin sukupuolittunut (Sevón & Huttunen, 2002). Kuten maskuliinisuuden ja feminiinisuuden, voi myös äitiyden ja isyyden nähdä toisiinsa suhteessa olevina ja vastavuoroisina konstruktioina, jotka rakentavat toisiaan myös silloin kun toista ei mainita (Sunderland). Diskursseilla äitiydestä ja isyydestä muokataan paitsi sukupuolittunutta vanhemmuutta, myös laajempia sukupuolten välisiä suhteita ja sukupuolta itseään eli maskuliinisuuden ja feminiinisuuden välistä suhdetta. Diskurssit asettavat äitejä ja isiä eri

positioihin ja tuottavat erilaisia representaatioita sukupuoli-identiteeteistä ja sukupuolten välisistä suhteista.

Tapa puhua perheestä ja parisuhteesta määrittelemättä sukupuolta aiheuttaa myös oletuksen heteroseksuaalisuudesta (Vuori, 2001). Aineistomme kaikki pariskunnat ovat eri sukupuolta olevia eli heteroseksuaalisessa suhteessa eläviä pareja. Tämän huomioiminen on tärkeää, koska puhuminen jostain asiasta itsestäänselvyytensä johtaa normittamiseen, sen arvottamiseen mikä on hyvää ja oikein.

Vanhemmuus on jotain jatkuvasti muuttuvaa ja neuvoteltavaa (Lupton & Barclay, 1997). Äidin ja isän rooleja ei voi selittää joko suoraan miesten naisiin kohdistaman alistuksen kautta määrittyvinä tai sitten joinain sisäsyntyisinä ominaisuuksina. Sukupuolten välillä on selviä eroja, mutta kyse ei ole yksinomaan biologiasta tai alistuksesta, vaan moninaisesta kulttuuristen diskurssien ja yksilöllisten tekijöiden yhteenkietoutumisesta. Sekä miehet että naiset osallistuvat aktiivisesti vallitsevien vanhemmuusdiskurssien ja -käytäntöjen tuottamiseen, saattavat tiedostaa niiden rajoituksia ja yrittää myös muuttaa niitä. Vanhempien tavat puhua ilmentävät niitä puheresursseja, jotka ovat heidän saatavillaan (Blain, 1993). Diskurssit sekä auttavat vanhempia järjeistämään toimintaansa että muokkaavat heidän havaintojaan maailmasta. Ne vaikuttavat näin heidän saatavilla oleviin resursseihinsa ja mahdollisuuksiinsa. Äitien ja isien puhe rakentuu niistä huomioista ja käsityksistä, joita heillä on siitä, minkälaisia miehet ja naiset, isät ja äidit ovat. Näillä käsityksillä on yhteytensä ympäröivään yhteiskuntaan sekä vanhempien päivittäisiin käytäntöihin.

Isyydelle ja äitiydelle konstruoituja merkityksiä on tarkasteltu monissa tutkimuksissa (esim. Bekkengen, 1999; Blain, 1993; Fox & Worts, 1999; Huttunen, 1999; Kolehmainen, 2001; Kuosmanen, 2000; Lupton & Barclay, 1997; Marshall & Woollett, 2000; Miller, 2000; Rudolfsdottir, 2000; Sunderland, 2000; Vuori, 2001; Woollett & Phoenix, 1991). Näissä tutkimuksissa on käytetty aineistoina erilaisia tekstejä, kuten opaslehtisiä, asiantuntijatekstejä ja haastatteluja, joista on analysoitu niissä äitiydelle ja isyydelle rakentuvia merkityksiä.

Vuori (2001) on tarkastellut niitä tapoja, joilla erilaiset asiantuntijat ja ammattilaiset ovat teksteissään tuottaneet vanhemmuutta sukupuolittuneena toimintana, äitiytenä ja isyytenä. Vuoren mukaan asiantuntijakeskustelu voidaan jäsentää neuvotteluksi äitikeskeisen ja toisaalta miesten ja naisten jakaman hoivan välillä. Näitä puhetapoja hän nimittää äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseiksi. Äidinhoivan diskurssi painottaa naisten tehtävää lasten synnyttäjänä, hoivaajana ja ensisijaisena kasvattajana. Hoiva nähdään tällöin niin naisellisena, että mies on vaarassa menettää miehisyytensä, mikäli hän ryhtyy hoivaajaksi naisen rinnalle. Diskurssin mukaan isä voi kyllä toimia äidin avustajana ja vaimonsa tukena,

mutta viime kädessä vain naisilla on todellista kykyä vauvan tarpeiden tyydyttämiseen. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa ehdoton raja naisten ja miesten välillä kyseenalaistetaan ja pidetään tärkeänä, että miehetkin ottavat entistä enemmän vastuuta lapsistaan. Ideaalina nähdään tilanne, jossa kaksi eri sukupuolta olevaa biologista vanhempaa jakaa lasten hoidon puoliksi. Molemmat diskurssit tuottavat yksipuolista määrittelyä siitä, mikä on oikea tapa hoitaa lapsia ja toimia vanhempana. Näiden kahden erilaisen diskurssin olemassaolo ja vaihtelu kertovat kuitenkin siitä, että vanhemmuuden merkitykset ovat jatkuvasti liikkeessä ja diskursiivisten kiistojen aiheena.

Kuosmanen (2000) on tutkinut naissuhteessa eläviä äitejä 1990-luvun alussa, aikana, jolloin ei ollut vielä muodostunut yleistä diskurssia lesboäitiydelle. Kuosmanen tutkimat naiset eivät puhuneet itsestään lesboäiteinä tai lesboina. Tämä kertoo ainakin siitä, että ei ollut olemassa kulttuurista lesboäidin positiota, johon naiset olisivat kertomuksissaan voineet vedota tai samaistua. Osittain syynä oli myös sen tiedostaminen, että lesbous olisi voinut asettaa naiset epäedulliseen positioon vanhempina ja muutenkin. Kuitenkin on yksinkertaistavaa tulkita tutkittavien tuottamia positioita pelkästään “kaapissaolon” tai heteroäitiä esittämisen kautta. Kuosmanen tarkastelee naisten puhetapoja aktiivisina strategioina, joilla naissuhteessa eläneet naiset kiersivät kulttuuristen diskurssien asettamia rajoituksia ja tuottivat tilaa omalle elämäntavalleen.

Kulmala ja Vanhala (2004) ovat tarkastelleet asunnottomien puheessaan konstruoimaa vanhemmuutta. Omasta äitiydestä ja isyydestä neuvotellaan kulttuurisen mallitarinan kautta. Asuntolassa asuvalle äidille tai isälle kulttuuriseen mallitarinaan tukeutuminen saattaa olla ainoa mahdollisuus kyetä säilyttämään lastensa huoltajuus. Äitiysneuvolan asiakkaat eivät käy neuvottelua yleensä ainakaan automaattisesti marginaalista käsin. Äitiysneuvola on kuitenkin yleensä ensimmäinen ammatillinen instituutio, jonka tulevat vanhemmat kohtaavat ja jossa omasta vanhemmuudesta käydään keskustelua. Terveystoimijan tehtävänä on tulevien vanhempien hyvinvoinnin turvaamisen ohella tarkastella vanhempien tarjoamia olosuhteita syntyvän lapsen hyvinvoinnin kannalta. Vanhemmat haluavat todennäköisesti vakuuttaa kelpoisuuttaan vanhemmiksi, ja tehdessään näin heidän voi olettaa tukeutuvan kulttuurisesti vahvoihin puheentapoihin. Kulttuurinen tarinavaranto asettaa konkreettisia rajoituksia sille, minkälaiset tavat puhua vanhemmuudesta ja parisuhteesta ovat mahdollisia ja suotavia (ks. Charpentier, 2001; Hänninen, 1999).

Tarkastelemme kriittisesti vanhemmuudelle ja parisuhteelle äitiysneuvolan vuorovaikutuksessa rakentuvia merkityksiä. Näillä merkityksillä konstruoidaan ensimmäisen

lapsensa saavien ihmisten perheitä. Emme etsi mitään ”oikeaa” äitiyttä tai isyyttä vaan pyrimme pitämään mieleemme avoimena niille merkityksille, joita tuotetaan tilanteisesti. Vanhemmuuden ja parisuhteen määritelmät ovat sosiaalisesti konstruoituja, ja niillä on poliittiset merkityksensä ja seurauksensa (esim. Holm, 1994; Kuosmanen, 2000; Lupton & Barclay, 1997; Sevón & Huttunen, 2002; Vuori, 1995, 2001; Woollett & Phoenix, 1991). Oletuksemme on, että neuvolan vuorovaikutuksessa ilmenevät sekä vanhemmuuden ja parisuhteen paikalliset käytännöt että laajemmat, ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnan diskurssit (esim. Blain, 1993). Sekä terveydenhoitaja että tulevat vanhemmat osallistuvat näiden diskurssien muodostamiseen ja niistä neuvotteluun. Tutkimuksemme keskeisin kysymys on vanhemmuuden merkitysten konstruointi. Äitiysneuvolakeskusteluissa vanhemmuuden merkitysten kanssa kietoutuvat yhteen parisuhteelle, neuvolan asiakkuudelle ja yleisesti hyvälle elämälle rakentuvat merkitykset.

2. MENETELMÄ

2.1. Aineisto

Tutkimuksen aineisto on kerätty kolmesta äitiysneuvolasta talvella 2002–2003. Aineiston keräämiseen osallistui kolme terveydenhoitajaa, jotka kukin nauhoittivat 3–4 asiakastapaamista äänikasetille. Terveydenhoitajia pyydettiin nauhoittamaan ensi kertaa vanhemmiksi tulevien asiakkaiden tapaamisia, joissa olisivat läsnä nainen ja mies. Tämä oli ainoa esittämämme valintakriteeri äänitetyille tapaamisille. Neuvolan asiakkaat eivät edusta mitään erityisryhmää, koska lähes kaikki tulevat vanhemmat ottavat vastaan heille tarjotut neuvolapalvelut. Asiakkailta pyydettiin kirjallinen lupa tapaamisten nauhoittamiseen (ks. liite 1.). Yksi käynti kesti noin 45–80 minuuttia. Yksi pariskunta osallistui kahteen nauhoitukseen, muut yhteen. Yhteensä tutkimukseen osallistui yhdeksän pariskuntaa. Kaikki keskustelut on litteroitu sanatarkasti. Kirjoitettua tekstiä syntyi noin 250 sivua. Keskustelut on numeroitu yhdestä kymmeneen. Tutkimusta varten olemme anoneet ja saaneet tutkimusluvan neuvoloiden ylihoitajalta Jyväskylän sosiaali- ja terveystalvetaista. Tutkittavien nimet ja muut tunnistettavat yksityiskohdat on muutettu heidän nimettömyytensä turvaamiseksi.

Tutkimusasetelmamme koostuu kymmenestä keskustelusta terveydenhoitajan ja asiakaspariskunnan välillä. Halusimme tutkimukseen mukaan keskusteluja useammalta terveydenhoitajalta ja asiakaspariskunnalta, jotta voisimme tutkia, mitkä merkityksellistämisen tavat ovat äitiysneuvolakeskusteluille tyypillisiä henkilöistä riippumatta. Tarkastelun kohteena oli siten erillisten yksilöiden kohtaamisten sijaan tietyissä asemassa olevien henkilöiden kohtaamiset ja näissä kohtaamisissa rakentuva vuorovaikutus (ks. Suoninen, 1997). Yksi terveydenhoitajista käytti keskustelujen pohjana parisuhteen- ja vanhemmuuden roolikarttoja (ks. liitteet 2. ja 3.). Tulososiossa olemme maininneet ne keskusteluesimerkit, joiden pohjana roolikarttamenetelmää on käytetty.

2.2. Diskurssianalyysi menetelmänä

Diskurssianalyysissä kieltä tarkastellaan erottelujen systeemeinä, joissa merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa (Jokinen & Juhila, 1999). Nämä merkityssysteemit uusiutuvat ja rakentuvat jatkuvasti kielen käytössä, ja niitä on useita. Merkityssysteemejä kutsutaan toisinaan diskursseiksi ja toisinaan tulkintarepertuaareiksi (Jokinen ym., 1993). Ne voidaan molemmat määritellä verrattain eheiksi, säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentavat todellisuutta tietyllä tavalla (Jokinen ym.). Vuori (2001) on määritellyt diskurssianalyysin tutun tekemisenä uudestaan tunnistettavaksi ja siten muutettavaksi. Diskurssit ovat sosiaalisesti jaettuja, sosiaalisten käytäntöjen ja niitä koskevien kielellisten ilmaisujen kiteytymistä toiston ja muunnelmien kautta tunnistettaviksi kokonaisuuksiksi. Diskurssit voidaan ymmärtää sekä kuvauksiksi asioiden olemassa olevasta tilasta, että hahmotelmiksi toivottavasta tilanteesta. Kuvausta asioiden tilasta käytetään myös sen määrittelemiseen, mikä on hyvää ja oikein. Näin ollen voidaan ajatella, että vanhemmuudelle ja parisuhteelle rakentuvat merkitykset kertovat sekä siitä, miten asioiden nähdään olevan, että siitä, miten niiden toivotaan olevan. Etsimällä keskusteluista neuvolan vuorovaikutuksessa rakentuvia merkityksiä vanhemmuudelle ja parisuhteelle voidaan samalla tehdä näkyväksi normatiivisia odotuksia ja käsityksiä. Tämä taas antaa mahdollisuuden kyseenalaistaa itsestäänselvyyksinä pidettyjä merkityksiä ja luoda tilaa vaihtoehtoisille ja moninaisemmille tavoille puhua maailmasta

Jokisen ja Juhilan (1999) mukaan merkitysten tarkasteleminen on aina sidoksissa sekä merkitysten tuottamisen paikallisiin prosesseihin että kunkin aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin, merkityksellistämisen tapoihin ja kielellisiin käytäntöihin. Diskursseja voidaan tarkastella myös laajempina ideologisina muodostumina. Tällöin diskurssin käsite voidaan määritellä kielenkäytön ja toimintatapojen käytännöksi, jota yhteiskunnalliset instituutiot vahvistavat, arvottavat ja hierarkisoivat (Jokinen, 2000). Keskusteluissa rakentuvia merkityksiä parisuhteelle ja vanhemmuudelle voidaan siis tarkastella sekä neuvolainstituution paikallisessa vuorovaikutuksessa rakentuvina merkityssysteemeinä että laajempina kulttuurisina puheentapoina, jotka ilmentävät paitsi äitiysneuvolan vuorovaikutuksen odotuksia, myös yleisempiä kulttuurisia ihanteita.

Hännisen (1999) tarinallisen kiertokulun teoriassa yksilön nähdään tulkitsevan elämänsä elämäntilanteensa tarjoamien rajoitusten ja mahdollisuuksien puitteissa, sosiaalisesta

tarinavarannosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla. Sosiaalinen tarinavaranto sisältää kaikki ne kulttuuriset kertomukset, joita yksilölle tarjoutuu. Se luo rajoja sille, minkälaiset tavat puhua ja käsitteellistää elämää ovat mahdollisia. Sosiaalisen tarinavarannon tarjontaan vaikuttavat tarinoiden tuottamisen ja jakelun materiaaliset prosessit sekä yhteiskunnalliset valtarakenteet. Tarinallisen kiertokulun prosessissa voidaan tuottaa uutta materiaalia sosiaalisen tarinavarantoon. Charpentierin (2001) tavoin käytämme sosiaalisen tarinavarannon käsitteen kanssa rinnakkaisena kulttuurisen tarinavarannon käsitettä. Kulttuurinen tarinavaranto sisältää kaikkien saatavilla olevien diskurssien kokonaisuuden. Mikään teko tai tilanne ei ole irrallaan kulttuurisesta tarinavarannosta, jonka puitteissa se tapahtuu.

Kulttuurinen tarinavaranto vaikuttaa siihen, minkälainen puhe on mahdollista eri tilanteissa (Hänninen, 1999). Osallistujat ammentavat puheensa kulttuurin tarjoamista diskursiivisista merkityksistä ja osaltaan osallistuvat niiden tuottamiseen. Jokinen ym. (2004) käyttävät kulttuurisen mallitarinan käsitettä kuvaamaan sitä, miten tietyssä asemassa tai tilanteessa olevien ihmisten oletetaan käyttäytyvän. Kulttuuriset mallitarinat ylläpitävät ymmärrystä tavoiteltavista elämänkuluista. Kulttuurisen mallitarinan käsitteen kautta voidaan jaettua kulttuurista tietoa tehdä näkyväksi. Samoin voidaan tehdä ymmärrettäväksi, miksi jostain tietystä ilmiöstä puhutaan tietyssä paikassa tietyllä tavalla (Raitakari, 2004).

Vaikka puhummekin diskursseista, voidaan aineistoamme tarkastella myös tarinallisen kiertokulun teorian kautta. Äitiysneuvolan asiakkaat ja terveydenhoitaja tuottavat merkityksiä neuvolan asiakkuudelle, vanhemmuudelle ja parisuhteelle ammentaen niistä kulttuurisista puhetavoista, jotka ovat meidän kaikkien ulottuvilla. Tällä on vaikutuksensa kunkin asiakkaan sisäiseen tarinaan, eli siihen mielen sisäiseen prosessiin, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tarinallisten merkitysten kautta (Hänninen, 1999). Tämä sisäinen tarina muodostuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja kulttuurin tarjoamien merkitysten kanssa. Kulttuuristen mallitarinoiden (Jokinen ym., 2004) parisuhteesta ja vanhemmuudesta voidaan olettaa vaikuttavan siihen, minkälaisia merkityksiä pidetään sosiaalisesti suotavina äitiysneuvolan vuorovaikutuksessa.

2.3. Aineiston analyysi

Diskurssianalyttinen menetelmä tekstiaineiston tutkimisessa edellyttää aineiston perusteellista tuntemista. Aineiston asema on diskurssianalyysissä keskeinen, sillä sen ajatellaan olevan tutkimuskohdetta itseään, ei pelkästään siitä kertovaa kuvausta (Potter & Wetherell, 1989). Alustavan yleiskuvan aineistosta saimme jo litterointivaiheessa. Koska meitä oli kaksi, jaoimme aineiston puoliksi ja litteroimme kumpikin viisi nauhaa. Tämän jälkeen aloimme lukea aineistoa, jolloin kumpikin tutustui kaikkiin teksteihin lukien niitä itsekseen läpi useita kertoja. Alustava tutkimuskysymyksemme piti sisällään ne merkitykset, joita parisuhteelle ja vanhemmuudelle neuvolan keskusteluissa tuotetaan. Halusimme kuitenkin lähestyä aineistoa avoimin mielin, rajaamatta tutkimuskysymystä liian varhaisessa vaiheessa, ja pidimme mahdollisena myös tarkastelukulman muuttumisen. Tutustuttuamme aineistoon kokonaisuutena aloimme käydä aineistoa läpi yhdessä, keskustellen perusteellisesti tekemistämme huomioista. Tämä tutkimusvaihe vei paljon aikaa, mutta oli tärkeä osa analyysiä. Aineistoa lukemalla ja siitä keskustelemalla alkoivat sen keskeiset teema-alueet erottua. Nämä teema-alueet olivat vanhemmuus, parisuhde, ruumiillisuus, mieliala ja sosiaaliset suhteet. Emme vielä tienneet, mikä niiden merkitys lopullisten tulosten kannalta tulisi olemaan, mutta aloimme tarkastella aineistoa teema-alueista käsin. Teema-alueiden lisäksi huomioimme kiinnittyi keskustelun eri tehtäviin ja sävyihin. Aloimme tehdä huomioita mm. keskustelijoille rakentuvista positioista ja positiokombinaatioista, eli tavoista joilla osallistujat rakensivat vuorovaikutustaan keskusteluissa.

Tämä aineiston parissa vietetty lukemisen ja keskustelemisen vaihe kesti ajallisesti pisimpään. Aineisto tuli meille tutuksi ja alkoi hahmottua selkeämmin. Teema-alueista teimme erillistiedostot, joihin erittelimme kullakin teema-alueella käytyjä neuvotteluja. Nämä neuvottelut valikoimme aineistosta jo saamamme kokonaiskäsityksen perusteella, havaittuamme tietynlaisten merkityksenantojen toistuvan tilanteesta toiseen. Näitä tiedostoja tarkastelemalla päädyimme valitsemaan diskurssin analyysiyksiköksi.

Tapa, jolla neuvolassa puhuttiin asiakkaiden, eli tulevien vanhempien, toivottavina ja arvostettavina pidetyistä ominaisuuksista ja tavoista toimia, alkoi hahmottua keskusteluista varsin varhaisessa vaiheessa. Aloimme nimittää tätä puhetapaa ihanneasiakkaan diskurssiksi. Siitä tuli keskeinen osa analyysiä, koska se hahmottui eräänlaiseksi normatiiviseksi kehykseksi, joka oli jatkuvasti läsnä neuvolan vuorovaikutuksessa. Pyrimme laittamaan

aineistosta noussutta ihanneasiakkaan diskurssia koetteelle jo analyysin tässä vaiheessa (ks. Wahlström, 1992). Aineiston huolellinen läpi käyminen vahvistikin havaintoamme: eri teema-alueiden sisällöistä puhuttiin keskusteluissa suhteessa ihanneasiakkaan diskurssiin, sekä työntekijöiden että asiakkaiden taholta.

Analyysin edetessä kävi tarkoituksenmukaiseksi analyysin rajaaminen valikoiduille teema-alueille. Keskityimme lukemaan aineistosta vanhemmuuden ja parisuhteen teema-alueita ja niillä rakentuvia merkityksiä. Teema-alueina ruumiillisuus, mieliala ja sosiaaliset suhteet eivät olleet vähemmän merkityksellisiä kuin vanhemmuus ja parisuhde. Vanhemmuuden ja parisuhteen merkitysten valitseminen tarkemman analyysin kohteeksi oli kuitenkin lähtökohtainen tutkimuskysymyksemme, mistä halusimme pitää kiinni. Kaikilla teema-alueilla konstruointiin kuitenkin osittain samaa asiaa, eli neuvolan asiakkuutta. Vanhemmuuden ja parisuhteen erillistiedostoja lukemalla alkoivat hahmottua koko aineistolle yhteiset tavat puhua vanhemmuudesta ja parisuhteesta sekä poikkeamat yleisistä määrittelyistä. Nimitämme näitä poikkeamia murtumiksi. Murtumat ovat kohtia, joissa parisuhteen ja vanhemmuuden sekä ihanneasiakkaan diskursseille esitetään vaihtoehtoisia määritelmiä. Murtumat olivat aineistossa harvinaisia. Pääasiassa terveydenhoitaja ja tulevat vanhemmat konstruoivat merkityksiä yhdenmukaisesti ja yhteisymmärryksessä. Konstruktivistisessa tutkimuksessa poikkeustapausten analysoinnilla on erityinen merkityksensä (Jokinen ym., 2000). Sen sijaan, että ne haluttaisiin sivuttaa, niitä usein etsitään aineistosta, jotta mahdollisten kielenkäytön säännönmukaisuuksien luonnetta pystyttäisiin täsmentämään. Poikkeus ei yleensä viittaa tutkittavien toimijoiden välisiin eroihin, vaan eroon kielenkäytön säännönmukaisuuksien välillä. Poikkeukset siis auttavat kielenkäytön säännönmukaisuuksien erottamisessa.

Vuorovaikutustutkimuksen yhtenä tavoitteena voidaan nähdä tutkimuksen kohteena olevien vuorovaikutuskäytäntöjen näkyväksi tekeminen jollakin uudella tavalla (Jokinen ym., 2000). Tutkimus voi näin palvella työikäntöjen kehittämistä antaen työntekijöille ajattelun ja jatkokeskustelun välineitä. Tutkimustulokset voivat havainnollistaa ja tehdä ymmärrettäväksi, mitä ammatillisen kohtaamisen vuorovaikutuksessa osin huomaamattakin tapahtuu ja miten ja missä laajuudessa tuo tapahtuminen toteuttaa kulloistakin institutionaalista tehtävää (Jokinen ym.). Mahdollistaaksemme tämän tavoitteen toteutumisen kutsuimme tulosten hahmotuttua terveydenhoitajat tapaamiseen, jossa keskustelimme heidän kanssaan tuloksista. Tämä keskustelu auttoi meitä myös selkeyttämään tuloksia ja muuttui siten myös osaksi aineiston analyysiä. Tapaaminen auttoi meitä tarkentamaan tiettyjä kohtia ja perustelemaan näkemyksiämme. Lisäksi se validoi tuloksiamme, koska terveydenhoitajat

saivat mahdollisuuden kertoa mielipiteitään hahmottelemistamme tuloksista. Oli hyödyllistä päästä keskustelemaan tuloksista ja perustelemaan tutkimuksen aikana tehtyjä ratkaisuja sekä kuulla terveydenhoitajien näkemyksiä. Kyse oli siis myös analyysin tarkoituksellisesta altistamisesta kritiikille, joka on yksi keino analyttisten tulkintojen vakuuttavuuden osoittamisessa (Jokinen ym.).

Tulosten esittelyssä käytämme mahdollisimman paljon aineistoesimerkkejä, jotta lukija voi arvioida, ovatko tuloksemme ja tulkintamme luotettavia ja johdonmukaisia. Esittelemme aineistosta kohtia, jotka mielestämme kiteyttävät parhaiten neuvolan vuorovaikutuksessa konstruoituja tapoja puhua asiakkuudesta, parisuhteesta ja vanhemmuudesta.

3. TULOKSET

Tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaisia diskursseja äitiysneuvolan keskusteluissa rakentuu. Keskitymme tarkastelemaan, minkälaisia merkityksiä tulevat vanhemmat ja terveydenhoitaja rakentavat vanhemmuudelle ja parisuhteelle, sekä minkälaisia ristiriitoja eli murtumia tässä merkitysten rakentamisessa ilmenee.

Tulososiossa esittelemme ensin keskusteluissa rakentuvan, ihanneasiakkaan diskurssiksi nimeämämme puhettavan, joka ilmentää keskeisiä neuvolassa konstruoituja hyvän elämän, parisuhteen ja vanhemmuuden merkityksiä. Tämän jälkeen esittelemme tarkemmin niitä merkityksiä, joita parisuhteelle ja vanhemmuudelle tuotetaan. Keskusteluissa konstruoidaan erilaisia merkityksiä äitiydelle ja isyydelle. Murtumiksi nimitämme kohtia, joissa yleisesti hyväksytylle diskurssille rakentuu vaihtoehtoisia merkityksiä. Aineistossamme murtumat rakentuvat aina asiakkaiden aloitteesta. Murtumat, joita merkitysten rakentamisessa ilmenee, esittelemme kyseisen diskurssin kohdalla.

Kaikki esimerkeissä esiintyvät nimet on muutettu. Keskustelut on numeroitu yhdestä kymmeneen. Kunkin esimerkin edessä oleva numero kertoo, mistä keskustelusta on kysymys.

Näytteissä käytetyt erikoismerkit:

T	työntekijä
N	nainen
M	mies
(.)	alle sekunnin mittainen tauko
(1)	tauko ja sen kesto sekunteina
[päällekkäispuhumisen alkamiskohta
]	päällekkäispuhumisen loppumiskohta
(sana)	epäselvästi kuultu sana
()	puhetta josta ei ole saatu selvää
(())	kirjoittajan huomautus
.hhh	kuuluva sisään hengitys

hhh	kuuluva ulos hengitys
°sana°	hiljaisella äänellä puhuttu kohta
>sana<	nopeasti puhuttu kohta
<u>sana</u>	painokkaasti puhuttu kohta

3.1. Ihanneasiakkuus

Neuvolan keskustelunaiheet voidaan jaotella karkeasti viidelle teema-alueelle. Nämä teema-alueet ovat vanhemmuus, parisuhde, ruumiillisuus, sosiaaliset suhteet ja mieliala. Teema-alueet ovat osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi hyvää vanhemmuutta konstruoidaan yhdessä sen kanssa, minkälaisia sosiaalisia suhteita pidetään suotavina. Jokaisella teema-alueella liikuttaessa voidaan nähdä koko ajan konstruoitavan sitä, mikä on normaalia ja tavoiteltavaa. Normaalin ja tavoitellun määrittely tulee neuvolan vuorovaikutuksessa yleensä selvästi esiin avoimina kannanottoina ja hyväksynnän ilmauksina terveydenhoitajan puolelta sekä kannanottoina ja vakuutteluina asiakkaiden puolelta. Ihanneasiakkaan diskurssi on eri puhetapoja yhteen sitova ja niitä kontekstualisoiva diskursiivinen kokonaisuus. Siihen sisältyvät eri teema-alueilla rakentuvat diskurssit, joista myöhemmin esittelemme parisuhteen ja vanhemmuuden teema-alueilla rakentuvat sukupuolieron, jaetun vanhemmuuden, jakamattoman äidinhoivan ja lapsilähtöisyyden diskurssit. Ihanneasiakkaan diskurssi muodostaa normatiivisen kehyksen, josta käsin keskusteluissa rakentuvia merkityksiä määritellään ja jonka puitteissa niistä neuvotellaan.

Ihanneasiakkaan diskurssi kuvaa tuleviin vanhempiin kohdistuvia odotuksia: toivottavina ja arvostettavina pidettyjä ominaisuuksia ja tapoja toimia parisuhteessa ja tulevaisuudessa vanhempina. Tulevat vanhemmat ja terveydenhoitaja konstruoivat yhdessä tätä ihannetta. Tulevat vanhemmat osoittavat tunnistavansa heihin kohdistuvat odotukset ja pyrkivät osoittamaan täyttävänsä ne. Tämä tulee ilmi seuraavassa esimerkissä. Siinä terveydenhoitaja lukee ääneen naisen kirjoittamaa vastausta hänelle annetun kaavakkeen kysymykseen, joka koskee naisen läheisiä ihmissuhteita ja äidiksi tuleamista.

keskustelu 1.

T [ooksä (.) joo (.) musta tää oli (.) tää oli kauniisti] (.) kirjoitettu ku tässä oli että kuvaile muutamalla sanalla läheisiä ihmissuhteita siis suhdetta puolisoosi ystäviisi ja vanhempaasi niin N on kirjoittanu että. hhh

minulla ja miehelläni on hyvin kiinteä ja molemminpuolinen luottamuksellinen rakkauteen perustuva suhde (1) omat vanhempani ovat minulle läheisiä ja tärkeitä samoin sisarukset .hh meillä on paljon (.) paljon ystäviä (.) joista osalla on samanlainen elämäntilanne °tässä on hyvä pohja (.) sä oot° tosi kauniisti kirjottanu ((naurahtaan)) (1) °joo° (2) °nätisti oot laittanu että äidiksi tuleminen on ainutlaatuinen kokemus (.) suuri lahja elämässä°

N °mm° (5)

T okei (.) kiitoksia (.) (nätistä) (.) heh pistetään tää lappunen tänne (5) hhjoo (1) toivottavasti sit jotain ajatuksia ainakin jäi sillain ehkä niinkon (.) mitkä sitten jossain vaiheessa voi (1)

N nii [(.) (auttaa ()) ku ollaan] ni se on ihan [hyvä] tässä vaiheessa [(1)] °mieltä° (3)

T [voi (.) nii

[kyllä]

M

[nii]

Esimerkkikatkelmassa nainen hahmottelee paikkaansa sosiaalisissa suhteissaan. Hän kuvaa parisuhdettaan miehensä kanssa ”kiinteäksi ja molemminpuoliseksi luottamukselliseksi rakkauteen perustuvaksi suhteeksi”. Määritelmällään hän kiteyttää niitä ominaisuuksia, joita äitiysneuvolan keskusteluissa hyvälle parisuhteelle annetaan. Äitiysneuvolassa nainen on ensisijainen asiakas ja miehestä puhutaan yleensä suhteessa naiseen. Ihanneasiakkaan diskurssi määrittelee erityisesti hyvän naisasiakkaan, mutta konstruoi samalla miehen asemaa ja miehen ja naisen välistä parisuhdetta. Ihanneasiakkaan diskurssin voi nähdä myös konstruoivan kulttuurista ihannetta hyvästä elämästä. Heteroseksuaalinen, rakastava parisuhde ja biologiseen vanhemmuuteen motivoituneet vanhemmat muodostavat kulttuurisen ihanteen. Tavoitetapauksessa odottava äiti elää pitkäkestoisessa, rakastavassa parisuhteessa, joka muodostaa turvallisen pohjan tulevalle vanhemmuudelle. Suhteet omiin vanhempiin ja ystäviin ovat läheiset. Esimerkin pariskunnalla on paljon ystäviä, joista osalla on vielä samanlainen elämäntilanne. Tämä on neuvolakeskustelujen perusteella tavoiteltava asiointi, sillä vertaistuki ja elämäntilanteeseen liittyvien kysymysten jakaminen nähdään yhtenä vanhemmuuteen kasvamisen suojatekijänä. Suhtautumisensa äidiksi tulemiseen nainen on määritellyt ”ainutlaatuiseksi kokemukseksi” ja ”suureksi lahjaksi elämässä”, äitiyden kulttuurisen ihanteen mukaisesti. Terveystietäjän luettua naisen kirjoittaman tekstin nainen vahvistaa minimipalautteella olevansa kirjoituksensa takana. Tätä seuraa viiden sekunnin tauko, minkä voi tulkita terveydenhoitajan tilan antamisena mahdolliselle jatkokeskustelulle. Nainen ei kuitenkaan lähde jatkamaan keskustelua aiheesta.

Naisen mieliala on neuvolassa erityishuomion kohteena. On toivottavaa, että nainen suhtautuu äidiksi tulemiseen myönteisesti ja innostuneesti ja saa tukea mieheltään, joka myös on motivoitunut tulemaan isäksi. Seuraavassa esimerkissä terveydenhoitaja lukee jälleen edellisessä esimerkissä esiteltyä kaavaketta, johon nainen on kirjoittaen vastannut.

keskustelu 7.

T mitään semmosta hh muuta haittaa siinä hh (3) sitte sä oot vielä laittanu tänne että ilon tunteita että olo on

- onnelline ja innostunu
 N mm-m
 T ja niin se (.) oikeestaan (2) paras tilanne onkin että on niinku semmonen (2) onk sulla on semmonen hyvä olo ollukki koko raskausaikana että sulla ei mitää tämmösiä alakulo [(1)] tunteita oo ollu
 N [e:i]
 N ei
 T joo: (1) kyllä
 N ja niinku meiän äitiki sano että vähä huonompi juttu se sitte ois jos en mä ite ois innostunu koko asiasta
 T no (.) iha, (1) iha näin (.) kyllä se näi on
 N =tai siis kumpiki (.) ku [ollaan] yhtä [innoissaan]
 M [nii]
 T [nii:]
 T nii justii (1) ja seki on muuten iha (1) tosi merkittävä asia että että tota nii (.) mieski on asiasta innostunu ja kiinnostunu että antaa niinku tukea siinä (.) tuette [molemmiin] puolin toisianne ((hieman naurahtaan)) .hh
 N [nii]
 T niin tota sehä on paras mahdollinen asetelma ku [aattelee] sen vauvan tuloa
 N [nii]
 N kyllä (1)
 T mm (3) joo (.) sä oot hyvin kauniisti täällä kirjottanukki että että teiän suhde on (.) erinomanen rakastava ja onnellinen (1) kyllä se teistä heijastuuki että te ootte (1) sen olosia että (1) että teillä ihan synkkaa hyvin (2) ja se on yks semmonen tärkeä pointti just siinä (4) siinä et miten se sitten jatkossaki (2) kantaa se hyvä suhde
 N nii
 T suhde sitä (1) sitä perhettä eteenpäin (2) kuis kauan te ootte (.) tuntenu toisenne (2)
 M (tuota) tullee varmaan neljä vuotta

Nainen vakuuttaa kirjoituksessaan innostuneisuuttaan ja hyvää mielialaansa. Hänen kommenttinsa ”niinku meiän äitiki sano että vähä huonompi juttu se sitte ois jos en mä ite ois innostunu koko asiasta” herättää kysymyksen, kuinka paljon tilaa naisella lopulta olisi innottomuudelle raskauttaan kohtaan. ”Innostunut odottaja” on vahva kulttuurinen ihanne. Terveydenhoitajan kommentti ”paras mahdollinen asetelma kun ajattelee lapsen tuloa” kiteyttää neuvolakeskusteluille keskeisen näkökulman. Asioita tarkastellaan neuvolassa viime kädessä tulevan lapsen kannalta, ja tällöin puhe nojaa lapsilähtöisyyden diskurssiin. Asiat, jotka nähdään lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeiseksi, määritellään kulttuurisen ihanteen kautta.

Toimivaa parisuhdetta ja vanhemmuutta rakennetaan neuvolassa sukupuolten erilaisuuden ja erilaisten roolien pohjalta. Nainen ja mies toimivat parisuhteessa ja vanhempina eri tavoin. Tämä erilaisuus esitetään luonnollisena. Parisuhteessa, samoin kuin vanhempina, mies ja nainen nähdään toisiaan täydentävinä. Seuraavassa esimerkissä keskustellaan miesten ja naisten erilaisista tavoista toimia vanhempina.

keskustelu 9.

- T on se tärkein (.) ja mä jotenkin niinko ajattelin (.) kun just sanoit mä mietinkin että (.) se vois olla näin (.) sulla aika usein (.) ee miehet kokeekin tämmöset asiat joissa he kokee että he voi jotain niinko tehdä ihan konkreettisesti ((innostuneesti)) [(.)] et on selvästi tämmösiä (.) .hhh
 M [mm]
 T ee niinkö enempi tämmösiä toimintaan liittyviä asioita ni he kokeekin ne myös semmosiks vahvoiks ja tää on hirveen tärkeä

M mm

T ja nyt (.) ku mä kuulen mitä sä kerrot et mitkä sun (.) sä tai no sanoitkin että (.) sä myös puhuit näistä [rajojen] asettajasta mitä sä ajattelet et mikä muu voisi olla semmonen (1) sulla semmonen toimiva

N [mm]

N mää on varmaan sit tää rakkauden antaja=

T =joo (.) joo

N (mihinkä mulla sitte ())

T eli (.) hyvässä balanssissa=

M =[mm]

N [mm°]

T eli näin usein on että (.) ehkä naisten (.) naist- naiset kokee sit et heillä on ehkä tätä tämmöstä (.) .hhh he osaa ilmentää ehkä (.) öö näkyvämmiin tämmöstä tunteisiin liittyvää (.) et tää on just tärkeä että nää molemmat onkin (.) molemmat vanhemmat heil on semmoset (.) hyvät vahvat (.) vahvat roolit jotka luo sitä turvaa sille lap- (.) lapsen kasvulle ja [kehitykselle] ja niitten (.) ne (.) voi olla sillä tavalla että ne ei

N [mm]

T tarvi olla (.) tai siis onkin hyvä näin että löytyy niinkö teiltä molemmilta teidän omia tämmösiä vahvoja puolia .hhh (.) ja muut asiat on sitte semmosia joita voi aina tilanteen mukaan kattoo ja (.) ja niitä voi myös opetella ja kehittää (.) ja ehkä sitte muuttaa sit ilmene- (.) ilmentämismuotoonsa (1) °jos siltä tuntuu° (5) tuntuuko että nää on hirveen haastavia kohtia ((naurahdus))

Miehen ja naisen erilaiset tavat rakentavat ”hyvän balanssin”, joka rakentuu varsin perinteisille sukupuolirooleille. Mies on toimija, nainen tunteista huolehtija. Molemmilla vanhemmilla tulee olla ”hyvät, vahvat roolit”. Toisaalta on myös asioita, joita voi harjoitella ja opetella tilanteen mukaan. Tämä sukupuolten erilaisuuden diskurssi muodostaa aineistossa pohjan sekä hyvälle vanhemmuudelle että parisuhteelle. Sukupuoli ja sen mukanaan tuomat roolit nähdään kahdella tavalla. Ne nähdään pysyvinä ominaisuuksina, ”luonnollisina” lähtökohtina. Toisaalta ne nähdään asioina, joihin kasvetaan, joita voi harjoitella ja jotka siis ovat oman tietoisien toiminnan ja muokkaamisen tulosta. Tällöin niiden opettelu jää yksilön vastuulle.

3.2. Parisuhde

Parisuhdetta tarkastellaan neuvolassa vanhemmuuden pohjana. Hyvän parisuhteen katsotaan ennakoivan onnistunutta vanhemmuuteen kasvamista, ja siten onnellinen parisuhde parantaa ”asetelmaa” syntyvän lapsen kannalta. Hyvä parisuhde määritellään kulttuurisen ihanteen mukaiseksi. Parisuhteen tulee olla rakastava toimiakseen hyvänä perustana vanhemmuudelle. Hyvä parisuhde rakentuu ystävyden, kotitöiden tasajaon ja väkivallattomuuden ihanteille. Parisuhteen pitkäkestoisuuden katsotaan ennakoivan pysyvyyttä, mikä luo turvallisuutta

suhteeseen ja tulevaan vanhemmuuteen. Parisuhteen eteen tulee olla valmis tekemään työtä ja kompromisseja.

Pariskunnat määrittelevät parisuhteensa aineistomme keskusteluissa kulttuurista parisuhdeihannetta myötäillen. Murtumat ovat harvinaisia, ongelmista ei yleensä tule keskustelua, ja pariskuntien osapuolet kuvaavat parisuhteitaan yhdenmukaisesti. Neuvolassa kysytään parisuhdetta samoin kuin mielialaa koskevia kysymyksiä kotiin annettavalla kyselylomakkeella. Terveystoimijat ottavat näitä aiheita puheeksi usein lukemalla lomakkeen vastauksia, minkä voi tulkita kertovan aiheiden erityisasemasta neuvolakontekstissa tai myös laajemmin kulttuurissa. Seuraava esimerkki kuvaa tyypillistä parisuhteen puheeksi ottamisen tapaa.

keskustelu 8.

T sä oot niin kauniisti kirjottanu ee tuntemuksistas että (2) oo niinku mitään lisätä (.) näinhän sen (.) tulee olla että (2) parisuhteessakin (.) [menee] mukavasti

N [mm]

M (kyllä)

N ei oo kyllä mitään valittamista

T *()*se on valtava voimavara että (.) kuitenkin se vie energiaa jos (.) jos tuota semmonen epäsopu

N mm

T ja tuota (1) ja (1) kyllä kai- kaikenlaisia uusia asioita on paljon helpompi kohdata kun

M [mm] (1) *kyllä on*

N [on]

Terveystoimija asettuu ihailijan positioon suhteessa naisen kirjoittamaan kuvaukseen parisuhteestaan. ”Näinhän sen tulee olla” -lausahduksen voi nähdä ilmentävän naisen tavoittaneen keskeisen hyvän parisuhteen piirteen. Hyvä parisuhde toimii voimavarana ja apuna uusien asioiden, tässä tapauksessa lapsen saannin, kohtaamiselle. Mies ja nainen vakuuttavat molemmat tyytyväisyyttään. Hyvän parisuhteen merkitys konstruoidaan yhteisymmärryksessä.

Parisuhteesta puhutaan keskusteluissa myönteisesti, voimavarakeskeisesti. Yleensä kulttuurinen ihanne rakentuu kietoutuneena puheeseen asiakkaiden omasta parisuhteesta. Seuraavassa esimerkissä terveystoimijan kysymys saa yllättävän vastauksen. Terveystoimija esittää ensin pohtivan kysymyksen toimivan parisuhteen ominaisuuksista yleisesti. Hän kuitenkin jatkaa kysymystään, jolloin asiakkaiden parisuhde tulee kysymykseen mukaan. Odotuksista ja yleisestä käytännöstä poiketen nainen ei lähde vakuuttamaan parisuhteensa toimivuutta vaan huomauttaa yleisten ihanteiden ja oman parisuhteensa olevan kaksi eri asiaa. Hän kiistää tietävänsä, miten asiat toimivassa parisuhteessa ovat ja suostuu määrittelemään ainoastaan oman parisuhteensa erään piirteen. Kieltäytymällä yleistämästä naisen voi nähdä tekevän näkyväksi kulttuurisen ihanteen ja asettavan sen myös hiukan

koomiseen valoon. Tämä on voimakkaimpia yleistävän ihanteen kyseenalaistavia kohtia aineistossamme.

keskustelu 3.

T miten te näätte tota ni (.) parisuhteessa tän ystävänä olemisen näätteks te että että parisuhteessa niinku kumppanit (.) millä tavalla te sen ystävyyden niinkö (.) näätte
 N mm
 T että jos mä kysyisin et kuka on teidän [paras] ystävä
 N [mm]
 N nii
 T että onko teillä semmonen näkemys että (.) että pa- toimivassa parisuhteessa se kumppani on se paras ystävä
 N mm, (.) no sitä mie en tiä onko se (.) [toimivassa] ((hymähtäen)) parisuhteessa mut kyl mie koen niin
 T [mm]
 N [että] [(.)] myö ollaan toisillemme kyllä [()] ystävät
 M [nii] [on se (.) on]
 T [joo] [joo]
 T .hjoo (1) °joo°

Nainen kieltäytyy osallistumasta yleistävän ihanteen tuottamiseen, mutta keskustelussa tuotetaan kuitenkin samalla keskeinen piirre hyvän parisuhteen diskurssista. Vaikka nainen kieltäytyy määrittelemästä omaa parisuhdettaan yleisen ihanteen mukaiseksi, hän heti perään kuitenkin tuottaa oman parisuhteensa normatiivisen ihanteen täyttävänä. Tämän voi nähdä kertovan ystävyyspuheen vahvasta asemasta kulttuurisessa parisuhdediskurssissa. Ystävyys otetaan puheeksi joko tulevien vanhempien tai terveydenhoitajien puolelta, ja toivottu asiantila on parisuhde, jossa ollaan hyviä ystäviä tai kuten seuraavassa esimerkissä, sielunystäviä. Esimerkissä terveydenhoitaja ottaa puheeksi parisuhteen esittämällä oman näkemyksensä pariskunnan suhteen toimivuudesta, johon mies ja nainen sitten lähtevät vastaamaan.

keskustelu 4.

T [et minkälai-] onko onko minkälainen ainaki mä näin aistisin et teil on aika hyvä [tää (.) parisuhde (.)
 N [nii] [nii (.) nii (.)
 T keskenänne että]
 N joo kyllä on]
 N kyllä [pystytään tosi hyvin juttele-] juttelemaan kyllä (.)[asioista että on todella että]
 M [mm] [toistaiseks on ollu vielä että] ((naurahtaa))
 T [niin] ((nauraa))
 T [nii (.) nii (.)] ettei oo semmosia asioita mistä ei voi puhua=
 M [mm]
 N =ei [ei oo] et kyllä me ollaan ihan tämmösiä sielun (.) sielunystäviä ((naurahtaa)) [tai semmosia että ()]
 M [mm]
 T [nii (.) nii justii]
 ((naurahtaa))
 M [mm (.) nii]
 T et si- sinänsä hyvä [(.) lähtökohta on että]
 M [mm]
 N [nii (.) nii] (.) kyllä

Terveystenhoitaja avaa keskustelun melko suljetulla olettamuksella. Hän ”aistii” pariskunnan suhteen toimivuuden. Avausta voi pitää myönteisenä suhtautumisena asiakkaita kohtaan ja samalla myös aloitteena, johon on vaikea lähteä vastaamaan muuten kuin myönteisellä kuvauksella suhteesta. Nainen lähteekin vastaamaan terveydenhoitajan aloitteeseen kuvailemalla suhdetta, jossa on mahdollista keskustella kaikesta, ja jossa mies ja nainen ovat toistensa sielunystäviä. Nainen tuottaa näin näkemyksensä siitä, mitä pitää hyvän parisuhteen ominaisuuksina.

Seuraavan esimerkin pariskunta todistaa kunnollisuuttaan pariskuntana ja realistisia odotuksiaan parisuhdetta kohtaan kuvaamalla valmiuttaan joustaa ja tehdä kompromisseja. Samalla tuotetaan tärkeää parisuhdediskurssin piirrettä, joka on myös kulttuurisesti merkittävä puhetapa. Parisuhteen eteen on oltava valmis tekemään työtä ja kompromisseja.

keskustelu 6.

T joo-o (.) mut sehän on kyllä onnellinen (1) tilanne siinä suhteessa että on niinku saman suuntaiset ajatukset ja [(2)]ja synkkaa

M [mm]

M (°mm°) (1) ja kummatki on ollu silleen valmiita tekemään kompromisseja että

N [nii]

T [nii] juuri

M että ei olla silleen niin tiukasti [(.)] haluttu jatkaa samanlaista elämää kun siihen asti [°on°]

T [joo]

N

[mm]

T nii

N et kyllähän siinä vois ihan hyvin (.) saa (1) tehdä aina et ei se (1) semmosta yhtä linnunlaulua vaan ni (.)

[mikään] parisuhde voi ollakaan että [(1)] että tota ni kyllä siinä saa tosiaan niinku tehdä sen eteen et se

T [nii] [joo]

N pysyy

T nii (.) ja joustaa [(2)] puolin ja toisin varmasti

N [nii (.) °kyllä°]

Keskustelu käydään yhteisymmärryksessä. Terveystenhoitaja johdattelee aiheeseen toteamalla, miten onnellinen tilanne on silloin, kun ajatukset ovat samansuuntaiset. Mies vahvistaa oikeaksi pariskunnan ajatusten samansuuntaisuuden. Molemmat ovat olleet valmiita tekemään kompromisseja sen sijaan, että kumpikin olisi jatkanut elämäänsä samalla tavalla kuin aiemmin. Nainen tuo esiin odotusten realistisuuden. Parisuhde ei voi olla ”yhtä linnunlaulua”, vaan sen eteen on oltava valmis tekemään uhrauksia. Terveystenhoitaja jatkaa naisen lausetta vahvistaen näin keskustelun yhdenmukaista linjaa. Aineistoesimerkki ilmentää sekä kulttuurisen parisuhdediskurssin voimaa että tarvetta tuottaa ihanneasiakkuutta, ja sen puitteissa hyvän parisuhteen ja vanhemmuuden diskurssia. Keskustelu muuttuisi luonteeltaan, jos jompikumpi pariskunnasta ilmoittaisi, ettei ole ollut valmis tekemään muutoksia elämässään parisuhteen hyväksi. Tämä voisi asettaa kyseenalaiseksi myös henkilön

kykeneväisyyden vanhemmuuteen. Vaatimus olla valmis muuttamaan elämäänsä koskee paitsi parisuhdetta myös vanhemmuutta, kuten myöhemmin tulee ilmi.

Yksi keskeinen määritelmä hyvälle parisuhteelle, joka rakentuu yksinomaan terveydenhoitajien aloitteesta, on väkivallattomuus. Esimerkissä terveydenhoitaja nostaa väkivallattomuuden esiin neutraalisti, mutta samalla painokkaasti.

keskustelu 3.

T aika paljo just sitä että (.) et tunnistaa niinkö (.) tietyllä tavalla ne omat omat raja- rajansaki siinä
 parisuhteessa [et]
 N [mm]
 T mitä voi [tehdä ja mitä ei voi tehdä et sitä kompromissia just] kumppaniin ja .hh ja se että (.) et kun on
 M [nii (.) nii (.) >nii nii nii nii<]
 T esimerkiks riidellään nii tiedetään [(.)] tiedetään niinko ne rajat ja .hh ei oo fyysistä väkivaltaa [(.)] ei
 M [mm]
 N [mm]
 T henkistä väkivaltaa
 N joo (.) joo

Toisin kuin kompromissit, väkivalta ei kuulu ihanneparisuhteen diskurssiin. Pariskunnat odotetusti myötäilevät tätä periaatetta, vaikka keskustelua ei aiheesta juuri synnykään. Vaikka väkivallan mahdollisuuden esiin nostaminen ei keskustelua herätäkään, voi sen esiin nostamista pitää tärkeänä. Tämä antaa asiakkaille ainakin periaatteessa mahdollisuuden puhua aiheesta ja tarvittaessa palata siihen myöhemmin.

Kotitöiden jakaminen otetaan keskusteluissa usein puheeksi. Pariskunnat vakuuttavat yleensä jakavansa kotityöt tasapuolisesti. Kotitöiden tasajako heteroparisuhteessa on nyky-Suomessa voimakas kulttuurinen ihanne, jonka kiistäminen on harvinaista ja voisi asettaa kiistäjän huonoon valoon.

keskustelu 2.

N tuo käytännön (.) kotityötkin ni on (meillä/mennynt) aika hyvin (2) ei tarvi silleen jakamalla jakaa vaan se on=
 M =mm=
 T =joo=
 N =menee vähän niinku itestään sitte=
 T =joo kuulostaa tosi hyvältä (.) koska ootte varmasti tietosiaki ja hyvin paljon lehdissäkin on kirjoitettu ja viime aikaiset tutkimustulokset kertoo sitä että (.) aika usein niinku pariskunnilla niitä suurimpia semmosia (.) arkipäivän kompastuskiviä on ne kotitöiden epätasanen [jakautuminen] (.) edelleen (2) ni sen
 N [mm]
 T tiedostaminen jo et hei tää on nytki yks asia mikä (.) minkä kanssa me voiaan (.) vähentää niitä .hhh (.) sitä kompurointia ((naurahtaan)) että se (.) jaetaan ne kotityöt
 N mm

Esimerkissä nainen osoittaa tunnistavansa ihanteen nostamalla asian keskusteluun ja kertomalla miten ”ittestään” jakaminen sujuu. Terveydenhoitajan vastausta voi tulkita

mahdollisena epäilyksenä jakamisen sujuvuudesta. Hän ei suoraan kyseenalaista naisen vastausta, mutta esittelee silti tutkimustuloksia, jotka kertovat siitä, että ihanne ei usein toteudu ja esittää myös mahdollisuuden vähentää parisuhteen ”kompurointia” jakamalla kotitöitä. Nainen vastaa tähän aloitteeseen minimipalautteella.

Seuraavassa esimerkissä pariskunta osoittaa tunnistavansa kotitöiden jakamisen ihanteen, mutta ei aivan asetu siihen. Mies kertoo tilanteesta, jossa hän ei ole käynyt töissä ja on siksi osallistunut enemmän kotitöihin.

keskustelu 5.

M [on ollu kotona kyllä et] (.) kyllä tietysti ni on enemmän tehnyt [(.) kotona] [sitten taas (.)]
 T [mm (.) mm] [nii just]
 N [no oot tehnyt] (.) kyllä
 N [sää] oot tehnyt tosi paljon=
 M [eh]
 M =oon minä (.) alkuraskauden aikan tehnyt oikeestaa (.) suurinpiirtein [kaikki ja ja (.)ja sitte] (.) nyt niin
 N [() kaikki (oli se mahoton)]
 M yrittäny (.) enemmän tehdä kanssa=
 T =olla mukana=
 N =[°mm (.) nii°]
 M =[niin tai (.)] ei meillä nyt oo aina ollu sillai et me tehään kaikki [(1) kaikki] kaikkee että [(.) ei sellasta]
 T [nii just] [no niin]
 N [nii yhdessä]
 M oookkaan että (.) silloin tällön että (.) sen siinä huomaa ettei N enää sellasta tee niinku ennen (.)N on semmonen pedantti ihminen että (.) et se yrittää (.) tai siis tekee kaikkee ja ahistaa joku asia jos jää niinku kesken niin nyt siel on niinku (.) [hommia lev- (.) levällään] tosiaan asiat että (.) että ei niinku (.)
 N [jäähny kesken] ((nauraa))
 M tapahu yhtään mitään et se enemmän käy niinku minua (.) [hermoille (tälleen mut että)]
 N [((nauraa kovaa))] kerrankin näin päin=
 T =[nii]
 M =[joo] mut että (.)äh mää en niinku (.) siitä jaksaa (tulla sit) (.) ehkä ne löytyy sitte ((N nauraa taustalla))
 ajallaan [että] (.) kuiteki paikkansa ne asiat sitte
 T [nii just]
 T =°joo (.) kyllä

Kotitöiden jakamisen ihanne vaikuttaa keskustelussa taustalla, mutta vain teoreettisena tavoitteena, käytännössä ”ei sellasta oookkaan”. Keskustelussa tuodaan näkyväksi kotitöiden jaon hierarkkisuus. Mies saa kiitosta aktiivisesta osallistumisestaan kotitöihin (”oli se mahoton”), nainen kritiikkiä ja huomiota mieheltä hommien levälleen jättämisestä. Mies avaa samalla keskustelun naisen muuttuneesta käytöksestä ja omasta ärtyneisyydestään naista kohtaan, vaikka samalla vakuuttaa sopeutuneensa tilanteeseen. Tämä on keskusteluissa harvinainen, ei-ihannetta tuottava kohta, pieni murtuma tasa-arvoisen parisuhteen ihannediskurssiin.

Parisuhteen seksuaalisuus tuotetaan keskusteluissa vauvan tulon kautta muuttuvaksi asiaksi. Keskustelua käydään parisuhteen roolikartta -menetelmän pohjalta (ks. liite 2.), jossa mies ja nainen arvioivat omia roolejaan ja tapojaan toimia parisuhteessa.

keskustelu 2.

- T mää aattelin tossa rakastajakohdassa ootteko (.) ootteko sitä ajatellu niinku sanoitteki kun lapsi lapsi tulee niin se parisuhde muuttuu se varmasti (.).hhh vaikuttaa myös parisuhteen seksuaalisuuteen [että]
 N [mm]
- T ootteko ajatellu sitä (.) onko (.) ootteko käyny keskustelua että
 M ei olla [kyllä (käyty)]
 T [mitähän] se vauveli tuo siihen [(.)] kohtaan
 N [°heh°]
 M ei olla kyllä käyty minkäänlaista [() (.)] () [vauveli ()]
 T [mm]
 N [jotain pientä varmaan muuttuu]=
 T =nii joo (.) niin (4) .varmasti ihan samalla tavalla ku tossa äsken sanoitte sitä että ehkä toi rutiinien rikkoja et vois (.) vois tehdä joskus jotain se on tietysti sitä et se vaatii sitä aikaa [ehkä] (.) samalla tavalla se on se
 N [mm]
 T parisuhteen (.) .hhh parisuhde ja parisuhteen seksuaalisuuskin ni sillekin (.) ihan (1) ihan on hyvä varmasti niinko mieltä sitä ja varata sitten oikeesti niinko aikaa [(.) näinhän] monasti sanotaan että sitä (.) lapsen
 N [mm]
 T syntymän jälkeen pariskunnat kattoo toisiaan vähän niinko uusin silmin (.) aivan niinko sitä suhdetta lähtis luomaan uudestaan et se kuitenkin muuttaa ne äidin ja isän tuomat roolit [sillai] niinko (.) parisuhdetta ei
 N [mm]
 T missään nimessä aina (muuta) huonompaan suuntaan (.) yleensä se taas rikastuttaa sitä
 N mm
 T et ehkä se sitten taas vaatii vähän enempi huomiota (.) nyt teillä on ihan eri tavalla aikaa [(.) te] elätte vaan
 N [mm]
 T [parisuhteessa] (.) krhm se vanhemmuus on taas se (.) tekijä joka tuo siihen °niitä omia ulottuvuuksia° (2)
 N [niin]

Lapsen syntymän jälkeen mies ja nainen alkavat ”katsoa toisiaan uusin silmin”. Mitä tämä uusin silmin katsominen tarkoittaa, sitä ei määritellä. Isän ja äidin seksielämän voi esimerkissä nähdä konstruoituvan joksikin hyvin erilaiseksi kuin miehen ja naisen seksielämän ennen lapsen tuloa. Terveystietäjä tuottaa itselleen asiantuntijan position. Hänellä on mahdollista etukäteistietoa tulevasta muutoksesta, ja hän ottaa tehtäväkseen valmistaa pariskuntaa tähän muutokseen.

3.3. Vanhemmuus

Parisuhde nähdään neuvolassa vanhemmuuden perustana. Aineistomme keskusteluissa ihanteellinen vanhemmuus rakentuu kestävän ja rakastavan parisuhteen pohjalle, jossa naisen

ja miehen keskinäinen suhde muodostaa pohjan vanhemmuuteen kasvamiselle. Tämä nähdään turvallisena normaalitilanteena. Esimerkkikatkelmassa määritellään tätä turvallista normaalitilannetta ja parisuhteen merkitystä vanhemmuudelle. Esimerkistä käy ilmi neuvolan vuorovaikutuksessa keskeinen piirre, saumaton yhteistyö työntekijän ja asiakkaiden välillä, millä ihanne tuotetaan.

keskustelu 4.

T hyvä parisuhde on niinku paras (.) paras kasvualusta sille vauvalle [että] (.)et siinä [mielessä] et [sil on]
 N [kyllä] [et]

M [joo]

T niinku turvallinen

N nii et on molemmat vanhemmat [siinä] ja [näytetään] avoimesti sitä hellyyttä ja rakkautta [ja (.)] sillai ni

T [mm] [kyllä]

M [mm]

N sillai ni tottahan se [on että] (.)[~niinku vaikuttaa~]

T [joo] [se on näin]

M [mm]

Vanhemmuuden määrittely lähtee terveydenhoitajan toteamuksesta hyvän parisuhteen ensisijaisuudesta turvalliselle vanhemmuudelle. Nainen ja mies yhtyvät tähän, ja nainen jatkaa saumattomasti terveydenhoitajan lausetta määritellen yhtäaikaaisesti hyvää parisuhdetta ja hyvää vanhemmuutta. Nainen vahvistaa molempien vanhempien tärkeyden lapselle ja lisää avoimen hellyyden ja rakkauden näyttämisen lapsen kannalta tärkeäksi parisuhteen ja vanhemmuuden ominaisuudeksi. Mies myötäilee taustalla. Seuraavassa esimerkissä terveydenhoitaja hahmottelee parisuhteen ja vanhemmuuden välistä suhdetta ottaen samalla kantaa pariskunnan toimijuuteen vanhemmuutensa rakentajina.

keskustelu 1.

T mut mä kuitenkin aina (.) lähtisin semmosesta että .hhh et sitä ja se vanhemmuus kasvaa niinko sen parisuhteen siihen (.) pari- vankka parisuhde ni siihen on helppo kasvattaa vanhemmuutta .hhh et se se vanhemmuus on sit vähä jotenki semmonen irrallinen irrallinen asia jos parisuhde asioihi ei oo sillai perehtyny eikä niitä (.) ensin käsittele

Esimerkissä terveydenhoitaja asettaa vanhemmuuden yhdeksi edellytykseksi parisuhdeasioiden pohtimisen. Tämä pohjustus rakentaa neuvolassa parisuhteen roolikartta –menetelmän (ks. liite 2.) käyttämistä. Ensin terveydenhoitaja toteaa vankan parisuhteen toimivan hyvänä vanhemmuuden kasvualustana. Vanhemmuus rakentuu asiaksi, johon kasvetaan parisuhteen pohjalta. Vanhemmuuden määrittelyn tällä tavoin voi nähdä mahdollistavan asiakkaille ainakin jossain määrin aseman aktiivisina toimijoina suhteessa omaan vanhemmuuteensa. Määritelmä avaa pariskunnalle päätösvaltaa oman vanhemmuutensa rakentajina, mutta lisää tähän myös velvoitteen ”perehtyä parisuhdeasioihin”, jotta vanhemmuuteen kasvaminen tapahtuisi myönteisellä tavalla.

Toisaalta määritelmä tekee vanhemmuudesta yksilöllisen, individualistisen projektin ja luo kuvan valinnanmahdollisuuksista. Vanhemmuus on jotain, johon yksilö voi tietoisesti kasvattaa itseään. Tämä jättää vastuun kasvamisesta yksilölle.

Parisuhteen merkityksen korostamisen vanhemmuuden pohjana voi tulkita sisältävän ajatuksen yksinhuoltajien toissijaisesta asemasta vanhempina. Seuraavassa esimerkissä tulee esiin, miten yksinhuoltajien vanhemmuutta toiseutetaan. Ensisijassa vanhemmuus rakentuu parisuhteelle; yksinhuoltajatkin ovat vanhempia, mutta ”pikkasen erilaisia”.

keskustelu 3.

T koulutustilaisuus .hh jossa puhuttiin (.) myös sitä että kun se ensimmäiseksi se vanhemmuus rakentuu sille kun on pariskunta [(.)] ja se tietysti on vanhemmuutta myös on (.) ee yksinhuoltajia heil on pikkasen

N [°mm°]

T erilainen se vanhemmuus hhh mut jonkinlaisille niinku aikuisten suhteille monasti myös se vanhemmuus rakentuu

M °mm°

Esimerkissä näkyy hierarkkinen ero yksinhuoltajuuden ja turvallisen kahden vanhemman, miehen ja naisen, välisen normaalivanhemmuuden välillä. Samalla se osoittaa pulmatilanteen, jonka kulttuuriset puhetavat käyttäjälleen aiheuttavat. Jos hyvä vanhemmuus rakentuu heteroseksuaaliselle parisuhteelle ja miesten ja naisten erilaiselle toimijuudelle, miten sijoittaa vanhemmuus, joka kuitenkin tiedetään olemassa olevaksi mutta joka ei asetu normiin, kuten yksinhuoltajuus?

Terveystoimittajan puhe mahdollistaa samanaikaisesti muitakin tulkintoja. Toteamus siitä, että vanhemmuus rakentuu yleensä jonkinlaisille aikuisten suhteille, tuo tarkasteluun myös muut perhemallit kuin heteroseksuaaliset, biologiset vanhemmat. Alun toteamus siitä, että vanhemmuus rakentuu ensisijaisesti parisuhteelle, lieventyy hieman tämän toteamuksen myötä. Myös muunlaiset perhemallit ovat mahdollisia. Niitä ei kuitenkaan tarkemmin määritellä, ja vanhemmuus, joka perustuu heteroseksuaaliselle parisuhteelle, jää elämään ensisijaisena mallina.

Parisuhteen lisäksi vanhemmuuden nähdään rakentuvan tulevien vanhempien omien lapsuudenkokemusten ja omilta vanhemmiltaan saamiensa mallien pohjalta. Aineistoesimerkissä terveydenhoitaja antaa naiselle ja miehelle ohjetta vanhemmuuden roolikarttatyöskentelyyn (ks. liite 3.) hahmotellen samalla näkemystään tärkeiden aikuisten ja oman lapsuuden vaikutuksesta tulevaan vanhemmuuteen.

keskustelu 2.

T lähetään niinko tarkastelemaan sieltä lapsen (.) hhh viitekehuksesta (.) tätä aikuisten (2) roolia (.) hhh eli (1) semmonen (.) tehtävänanto teille olis että te tosiaan tätä (.) näitä kattoisitte taas näitä päärooleja ja näitä

(.) .hhh näitä ara- alarooleja ja miettisitte niinko (.) omassa elämässänne niitä (.) ee (.) tärkeitä aikuisia (1) aikuisiin (.) ee su- su- suhteita joita niinko (.) joka on vaikuttanu teiän elämään jo kasvussa tähän (.) aikuisuuteen ja (.) ja kasvussa vanhemmuuteen ja (.) se ei tarvi välttämättä olla joku yks yksilö tai pelkästään vanhemmat vaan meiän elämään on vaikuttanu hyvin paljon muitakin aikuisia ihmisiä ehkä jos vähä- (.) vähäks aikaa niinkö (1) viivähtäisitte siellä omassa lapsuudessa ja muistelisitte niitä aikuisia (2) aikuisia tärkeitä ihmisiä teiän elämässä (.) ja siitä (.) siltä pohjalta lähtisitte niinkö miettimään että minkälaisia (.) valmiuksia he on antanu teille (2) siihen vanhemmuuteen ja (.) ja kun niitä ala- alarooleja kattelee (.) ni sieltä varmasti sitte löytää taas niitä minkä eteen voi laittaa plussaa ja minkä eteen voi laittaa miinusta ((naurahdus)) jos mää taas teille kynät heittäisin [((nauraa))

M

[mm

N

[((nauraa))

Terveystenhoitajan puheenvuoro on suhteellisen pitkä, mikä osaltaan kuvaa sitä tilaa, joka institutionaalisessa vuorovaikutuksessa toimivalla ammattilaisella on toiminnan kohteena olevan ilmiön määrittelijänä. Terveystenhoitaja käyttää keskustelussa vanhemmuuden roolikartta -menetelmää (ks. liite 3.) keskustelun pohjana. Terveystenhoitajan puheenvuorossa omien lapsuudenkokemusten nähdään vaikuttavan suoraan siihen, millaiseksi oma vanhemmuus on muotoutumassa. Omat lapsuudenkokemukset ja nykyisen parisuhteen toimintatavat konstruoidaan keskeisinä vanhemmuuteen vaikuttavina tekijöinä. Samaan tapaan oman toiminnan vanhempana nähdään toimivan lapselle välittyvänä mallina, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi.

keskustelu 3.

T tärkeä siinä vanhemmuudessa että [(.) et myös ku itse noudattaa rajoja sovittuja] rajoja (.) niin sitten (.)

N

[°mm° ((rykäisee))]

T se se on niinku helppo siirtää (.) antaa luontevasti lapselle [semmonen käyttäytymismalli] et sit ei tarvii

M

[(joo joo)]

N

[mm]

T niinkö .hh kauheesti miettiä ja pohtia vaan ku perheessä käyttäytytään toista kunnioittavasti .hh yhteisistä sopimuksista säännöistä me noudatetaan .hh niin (.) se on malli jo lapsille [(1)] et se kyllä rakentuu se

N

[niin]

T vanhemmuus just (.) myös näihin (2) näihin kohtiin

Vanhemmuuden ja lapsuuden nähdään muodostavan sukupolvien ketjun, jossa oma lapsuus vaikuttaa tulevaan vanhemmuuteen, ja edelleen vanhemmuus oman lapsen elämään.

Vanhemmaksi tulemiseen liittyvä peruslähtökohta, joka neuvolakeskusteluissa otetaan usein esille, on elämän muuttuminen vauvan syntyessä. Esimerkkitalanteessa terveystenhoitaja kehottaa vanhemmiksi tulevia valmistautumaan elämän muuttumiseen pohtimalla etukäteen odotuksiaan elämästä lapsen syntymän jälkeen.

keskustelu 4.

T joo (.) ja just se että sitäki kannattaa niinku miettiä etukäteen yhdessä että että [(.)] mimmoset on ne

N

[nii]

T odotukset sitten (.) sitten siitä elämästä kun vauva on siinä [että] koska [se ei enää] oo samanlaista

N

[nii]

[nii (.) ei]

M [mm]
 T [(.) ei sitä voi sanoo et vaikka]
 M [mm (.) mm]
 T joku julkkis sanoo että vauva ei muuta [elämäni nin (.) ei se kyllä piä paikkansa että] ((naurahten)) kyllä
 N [nii nii (.) ei se pidä (.) ei]
 M [nii (.) nii]
 T se niinku [(.)] ku aattelee että kumminki se [vauva on ykkösasia siinä aluksi ihan [että]
 M [kyllä] [mm]
 N [nii (.) nii se on nii]

Terveydenhoitajan puheessa muodostuu vastinpari realististen ja epärealististen odotusten välillä. Epärealistisia odotuksia edustaa nimetön, määrittelemätön ”julkkis”, jonka mukaan elämän ei tarvitse muuttua lapsen synnyttyä. Realistiset odotukset määrittyvät vastakohtaisesti elämän muuttumisen hyväksymiseksi, ja sen tiedostamiseksi jo etukäteen. Sekä nainen että mies vakuuttavat odotustensa realistisuutta myötäilemällä terveydenhoitajaa.

Elämän muuttumisen ottaminen puheeksi pohjustaa neuvolassa keskeisenä vanhemmuuden ihanteena vaikuttavaa lapsilähtöisyyden diskurssia. Tämän diskurssin mukaan vanhemmaksi tullessaan aikuisen ihmisen tulee sopeuttaa elämäänsä lapsen tarpeisiin sopivaksi. Lapsilähtöisyyden diskurssi sisältää ajatuksen siitä, ettei elämä voi jatkua täysin entisen kaltaisena enää vanhemmaksi tulon jälkeen. Omista tarpeista, tottumuksista ja haluista tulee olla valmis tinkimään. Lapsi tulee ottaa huomioon omana, ainutlaatuisena yksilönä, jonka yksilöllisiin tarpeisiin on kyettävä vastaamaan joustavasti. Tämä lapsen huomioonottaminen tapahtuu nimenomaan vanhempien mukautumisen kautta. Ajatus vauvasta, joka totuttelee vanhempiansa persoonalliseen tapaan toimia, on neuvolakeskusteluille vieras.

keskustelu 4.

T mm (.) et siihenki [pitää varautua] että [tota noin nii] ei se enää oookkaan niinku ennen
 N [nii (.) nii että]
 M [mm]
 N nii (.) nii [justii] että
 M [mm]
 T onha se (.) [lapsi] joka määrää tahdin ((alkaa nauraa))
 M [nii]
 N [nii] (.) näinhä se on
 M [nii]
 T nii (.) ja vanhempien on siihen sillon niinku
 N nii se on vaan
 T sopeuduttava [että] kyllä se näin on pienen (.) pienen vauvan kanssa koska [(1)]
 N [nii] [on]
 T kyllä se vauvan elämä ja ja sen terveys ja kehitys ja kaikki ni riippuu niist [vanhemmista] (.) [siitähän] se
 N [nii]
 M [mm]
 T on kiinni

Lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden, kasvun ja kehityksen takaaminen on äitiysneuvolan keskeinen tehtävä. Lapsilähtöisyyden diskurssin voi nähdä ilmentävän tämän

tehtävän esillä pitämistä äitiysneuvolan arkisissa tilanteissa. Lapsilähtöisyyden diskurssi on kulttuurisesti vahva ihanne, joka korostaa lapsen avuttomuutta ja riippuvuutta vanhemmistaan sekä vanhemman vastuuta lapsesta. Diskurssi puhuu vanhemmuudesta yleisenä, sukupuolettomana kategoriana, mutta tarkemmin tarkasteltuna viittaa usein ensi sijassa äitiin: äidinhoivaan ja sopeutumiseen lapsen tarpeisiin.

keskustelu 6.

T mut tietysti tietenki se vanhempien niinku sanotaan (1) sanotaan että (1) onnellista olis jos vanhemman ja lapsen temperamentti ois niinku samantyyppinen et jos on eri eri tyyppinen (1) esimerkiks äiti on (.) on tommonen nopee temponen ja laps on taas tämmönen hitaasti syttyvä nii [(1)] se on sitten niinku äidin

N [mm]
T tehtävä tavallaan sopeutua sen lapsen temperamenttiin [(1)] niin päin
N [nii just (.) joo]

Esimerkissä terveydenhoitaja aloittaa puhumalla vanhemmista ja vanhemman ja lapsen välisestä temperamentista, mutta vaihtaa samassa puheenvuorossa äitiin ja puhuu sitten äidin tehtävästä sopeutua lapsen tarpeisiin.

Neuvolakeskusteluissa vanhemmuutta tuotetaan pääasiassa yksimielisesti. Terveydenhoitajalla on keskusteluissa yleensä vanhempia aktiivisempi rooli. Vanhemmat osallistuvat keskusteluun terveydenhoitajaa myötäillen ja minimipalauttein. Vanhemmuudelle tuotetut merkitykset ovat lähes aina yhdenmukaisia, eivätkä tulevien vanhempien ja terveydenhoitajan tuottamat merkitykset yleensä asetu selvästi ristiriitaan. Seuraava esimerkki tuo esille poikkeavan tilanteen, jossa tulevien vanhempien vanhemmuusihanne asettuu ristiriitaan terveydenhoitajan edustaman äitiysneuvolan vanhemmuusihanteen kanssa. Katkelman alussa mies ja nainen konstruoivat yhdessä vanhemmuutta, jossa lapsi tulee mukaan vanhempien elämään muuttamatta sitä suuresti. Pariskunta ilmaisee näin tavoittelevansa tilannetta, jossa lapsi sopeutuu heidän elämäänsä. Vaikka tämä asettuu ristiriitaan lapsilähtöisyyden diskurssin kanssa, terveydenhoitaja kuuntelee aluksi puhetta hyväksyvästi myötäillen.

keskustelu 6.

M ykshän mejän (.) yhteinen koulu (.) tuttuhan meillä on yks Maija (.) tuolta Vaasasta nii sitä me ollaan (1) ihailtu kuinka (.) niinku se sujuvasti hoitelee sitä lasta ja sil on kaikkialla mukana se [(.)] ollu aina

N [mm]
M [sarjis festareilla] ja muualla että (1) et sitä ollaan silleen pidetty vähän esikuvana [(.) pitää] pyrkiä silleen
T [nii:] [nii]
N [nii]

M että pystyy samalla lailla [(1)] itekki elämään (ihan noin) lapsen kanssa

T [ihan totta]
N ja ottaa yhtä rennosti ja sillai että ei niinku [(.)] ei tosiaan siihen (.) normaali päivärytmiin tarvii nyt niin
T [nii]

N hirveetä (.) [muutosta] tulla sen vauvan takia että sen (1) pystyy niinku tavallaan siinä sivussa [(1)] samalla

T [nii] [nii]

N lailla

Kuultuaan vanhempia hyväksyvästi myötäillen terveydenhoitaja aloittaa keskustelun pariskunnan tavoitteesta tekemällä heille tarkentavan kysymyksen. Kysymys pitää sisällään näkemyksen, jonka mukaan joko vanhempien tai vaihtoehtoisesti lapsen on sopeuduttava tilanteessa.

keskustelu 6.

T ootteks te ajatellu sitä että johtuuks se siitä äidistä, vai vauvasta, vai molemmista että se (.) menee niin (.) sujuvasti se asia (3)

M en tiää

N en mä tiää (.) ehkä se on (.) vähä semmonen asennoituminen miten siihen niinku (.) miten siihen asennoituu siihen

T mm

Pariskunnan mukaan omalla asennoitumisella voi vaikuttaa eniten siihen, kuinka paljon elämä muuttuu lapsen syntymän myötä. Siten on mahdollista ottaa lapsi mukaan omaan elämänrytmiin sitä paljon muuttamatta, jolloin sopeutujana onkin vanhempien sijasta lapsi. Tämä asettuu vastakkain äitiysneuvolan lapsilähtöisen ihanteen kanssa ja saa terveydenhoitajan esittämään oman näkemyksensä asiasta ottaen vahvasti kantaa lapsilähtöisyyden puolesta. Hän lieventää aluksi kannanottonsa sävyä esitellen sen toisena näkökulmana asiaan. Puheenvuoro on suhteellisen pitkä, ja sen aikana nainen ja mies ovat enimmäkseen hiljaa myötäillen muutaman kerran minimipalauttein. Puheenvuoronsa lopuksi terveydenhoitaja vahvistaa jälleen kannanottonsa sävyä lausuen selkeästi, että on äidin tehtävä sopeutua lapseen. Nainen vahvistaa olevansa asiasta samaa mieltä.

keskustelu 6.

T kyllä se (.) tietysti totta (.) totta on semmonen mut toinen puoli siinä asiassa saattaa olla semmonenki että (1) että vauvallaha on iha pienestä lähtien nii on todettu että on eri temperamenttisia lapsia että (1) että jotkut on semmosia hyvin sopeutuvia (1) elikkä (.) niille ei ne muutokset oo niin mikään stressi niille lapsille että ne on niinku kala vedessä (2) ja .hh (.) niitä voi kulettaa pienestä lähtien joka paikassa ja ne sopeutuu tilanteisiin mut sit saattaa olla joku toinen lapsi joka on semmonen hidas niinku syttymään asioille ja .hh ja sen on niinku vaikee sopeutua uusiin tilanteisiin nii (.) ehkä on vähä siitaki kiinni mimmonen (.) tempperamenti sillä ((hymähtäen)) lapsella [sitte] on

M [(°nii°)]

N [(°mm°)]

T että (.) että jotkut pienet vauvat on hyvinki tarkkoja siitä et päivärytmi on [(1) on] saman (.) lainen ja

N [joo]

T säännöllinen ja [(1)] ja että tota mut tietysti tietenki se vanhempien niinku sanotaan (1) sanotaan että (1)

N [nii just]

T onnellista olis jos vanhemman ja lapsen temperamenti ois niinku samantyyppinen et jos on eri eri tyyppinen (1) esimerkiks äiti on (.) on tommonen nopee temponen ja laps on taas tämmönen hitaasti syttävä nii [(1)] se on sitten niinku äidin

N [mm]

T tehtävä tavallaan sopeutua sen lapsen temperamentiin [(1)] niin päin

N [nii just (.) joo]

Tämän jälkeen vanhemmat osoittavat yhteistyötään muutamalla lauseella, jonka jälkeen terveydenhoitaja lieventää jälleen kantaansa todeten, että toisinaan lapsetkin sopeutuvat hieman, antaen kuitenkin ymmärtää, ettei tämä aina ole hyvä asia eikä sovi kaikille lapsille. Sen jälkeen terveydenhoitaja vahvistaa vielä lapsilähtöisyyden diskurssin jäämisen voimaan ja yhteiseksi ihanteeksi.

keskustelu 6.

T sitte mut ehkä siin on tärkeintä niinku (1) tavallaan vaan pyrkii (2) tutustumaan siihen omaan lapseen ja sen niinku (.) niihin viesteihin ja tarpeisiin että

N nii just (2)

T oppii tuntemaan sen oman (1) lapsesa

M °mm°

Tässä esimerkkisarjassa vanhempien esittämä ihanne asettui alun perin ristiriitaan neuvolan lapsilähtöisen ihanteen kanssa. Myötäilemällä vanhempia, mutta esittäen heidän ihanteestaan eriävän näkökulman vanhempien tehtävästä sopeutua lapseen, terveydenhoitaja rakensi neuvolan virallista ihannetta, joka on myös kulttuurisesti vahva diskurssi. Vanhemmat hyväksyivät tämän ihanteen asettumatta sitä keskustelussa vastustamaan.

Kohta paljastaa myös erään äitiysneuvolan vuorovaikutuksessa usein tapahtuvan seikan. Puhuttaessa yleisesti vanhemmuudesta puhe pitää usein sisällään ajatuksen äidistä ensisijaisena vanhempana. Alun perin ihailemansa vanhemmuuden, jonka mukaan lapsi kulkee vanhempien mukana heidän normaalissa elämässään, ottaa puheeksi mies. Hän hahmottelee vanhemmuutta, jota itse kaavailee toteuttavansa isänä. Terveydenhoitajan puheenvuoron aikana vanhemmuus muuttuu kuitenkin puheeksi pelkästään äidistä.

Kuten edellisistä esimerkeistä kävi ilmi, puhutaan vanhemmista usein sukupuolta määrittelemättä. Sen lisäksi vanhemmuudesta puhutaan korostaen sen jakautumista kahden vanhemman kesken. Tämän ihanteen tunnistavat myös tulevat vanhemmat, ja erityisesti miehet pyrkivät osoittamaan hallitsevansa tämän jaetun vanhemmuuden diskurssin. Esimerkkikatkelmassa terveydenhoitaja tuottaa jaetun vanhemmuuden diskurssia tuoden esiin sen ajankohtaisuuden.

keskustelu 4.

T että [se on niinku] näin (.) jo näyttää olevan aika selviö [nykyään että näin] ((nauraa)) että molemmat sit

N [joo (.) nii]

[nii on (.) joo]

M [nii]

T osallistuu [siihen] (.) onhan se molempien asia

N [nii]

N [tottakai] (.) onhan se selvä (.) puoliks kumpaakin siitä on ni ((naurahtaa))

M [kyllä]

T [ihan totta] (.) yhdessä tehtykki [ni yhdessä] hoietaan

M [mm]

N [nii]

M mm nii

Terveydenhoitaja esittää jaetun vanhemmuuden ihanteen itsestäänselvyytenä. Nainen ja mies osoittavat vahvistavansa ihanteen omalla kohdallaan, myötäillen aktiivisesti terveydenhoitajan puhetta. Keskustelu ei mahdollista vaihtoehtoisten puhetapojen mukaan ottamista. Terveydenhoitajan aloitus (”sehän on selviö”) osoittaa, että asiassa ei ole keskustelunvaraa. Nainen perustelee jakamista sillä, että lapsi edustaa puoliksi molempia vanhempia.

Vaikka jaetun vanhemmuuden diskurssia rakennetaan aktiivisesti ja yhteistyössä, nähdään äiti silti lapsen ensisijaisena hoivaajana. Hoivaava äitiys nähdään naiselle sukupuolensa perusteella kuuluvana ominaisuutena.

keskustelu 5.

T ja sitten se vaan (.) raskaus sopii naiselle (.)[useimmiten]
 N [nii:n] (.) ky:llä ((naurahtaa))
 M paremmin kun miehelle ((naiset nauravat))
 T niin se taitaa tehdä (.) uskosin ((nauraen)) .hhh no sitä niit on (.) asioita (.) jotka käy miehelle (.) paremmin ja (.) se on ihan hyvä järjestys (.) [niinpä]
 N [hyvä]
 T niin (.) ei sen kummempaa

Esimerkissä terveydenhoitaja esittää humoristisesti raskauden sopivan paremmin naiselle. Mies ja nainen yhtyvät toteamukseen huumorilla, ja terveydenhoitaja toteaa ”järjestyksen” hyväksi. Miehelle sopivat paremmin jotkut muut asiat. Sitä, mitä ne ovat, ei tarkemmin määritellä. Myöskään sitä ei määritellä, millä tavoin raskaus sopii naiselle paremmin. Voimme tulkita järjestyksen tässä tapauksessa ilmentävän sitä heteroseksuaalista sukupuolijärjestystä (ks. Charpentier, 2001), jota neuvolan vuorovaikutuksessa konstruoidaan kulttuurisen tarinavarannon pohjalta. Järjestys konstruoidaan humoristisesti: koska raskaus on naiselle sopiva asia, täytyy vastavuoroisesti miehelle olla muita paremmin sopivia tehtäviä, koska sukupuolten täytyy muodostaa toisiaan täydentävä pari (ks. Butler, 1990, 1993).

Äidin ja isän roolit nähdään erilaisina, ja lapsen kehitysvaiheissa eri tavoin painottuvina. Äidin vanhemmuus, joka määrittynyt hoivaavaksi tunnesuhteeksi, on ajankohtainen lapselle heti vauvaiässä. Isän vanhemmuuden nähdään alkavan heti lapsen syntyessä, mutta olevan aluksi äidinhoivan tukemista. Isän roolin vanhempana nähdään vahvistuvan vaiheessa, jossa lapsi alkaa sosiaalistua ympäristöönsä.

keskustelu 9.

T (2) >tosi paljon< näin ajatellaan et nää tämmöset ois niinko lapsen (.) kehityksen kannalta tärkeitä ne jollakin tavalla aina jossakin elämänvaiheessa oli ja .hhh niinko miettii nyt pientä vastasyntynyttä lasta ni eihän me nyt vielä heti hänelle mitään perinteitä (.) .hhh [ruveta] [vaalimaan] meidän ei tarvi olla
 M [mm]
 N [mm]
 T tämmösessä perinteen vaalija vaan lapsihan tarvitsee hhh (.) lepoa ja (.) ruokaa ja (.) turvaa ja lämpöä ja (.)

rakkautta (.) ja ne pikkasen aina vaihtelee sitte ne roolien (.) merkitykset sitä mukaa ku lapsi kasvaa ja [kehitty] (1) koska lapsi ensimmäisenä hänen täytyy jäädä henkiin

N [mm]

T hänen täytyy saada ruokaa ja (.) lämpöä ja (.) sitä läheisyyttä ja rakkautta ja ne niinkö (.) painottuu silloin (2) sitte astuu kuvaan mukaan rajojen asettamiset ((alkaa nauraa, N mukaan ja sitten M)) ja sitten isä pääsee loistamaan

Esimerkissä lapsen henkiin jäämisen kannalta äidin osuus konstruoidaan keskeiseksi. Isää ei vielä tarvita. Äidin tehtävä on huolehtia siitä, että lapsi jää henkiin. Myöhemmin isä tulee mukaan huolehtimaan lapsen rajoista kasvatuksessa.

Kun biologista ja sosiaalista äitiyttä ei erotella ja hoivaava äitiys nähdään naiselle sukupuolensa perusteella kuuluvana ominaisuutena, tuotetaan samalla isyyttä, johon feminiiniseksi luettu hoivaaminen ei ainakaan ensisijaisesti kuulu. Isyyttä tuotetaankin neuvolassa usein äitiyden määrittelyn kautta, siitä eroavana, toisena ja vastakohtaisena kategoriana. Isyys rakentuu toissijaiseksi vanhemmuudeksi, mikä merkitsee äidin avustamista ja tukemista lapsen hoidossa. Ensisijainen vastuu vauvasta kuuluu äidille. Nimitämme tätä puhetapaa vahvan äidinhoivan diskurssiksi.

keskustelu 4.

T joo et tosiaan ni tällä pyritään nyt vähän niinku innostamaan isiäki sit osallistumaan [tähän vauvahoitoon

N [nii (.) joo nii]

M [mm]

T ja ((nauraa)) ja siihen (.) siihe perhe-elämään [niinku] paneutumiseen

N [nii]

Esimerkissä kuvaillaan hieman huvittuneesti, miten isiäkin yritetään tukea lapsen hoitoon ja perhe-elämään osallistumiseen. Äitien osallisuus konstruoituu samalla itsestäänselvyydeksi.

Tilanteet, joissa isyyttä neuvolassa konstruoidaan suoraan, ilman äitiyden tuottamista, liittyvät yleensä naisen mahan tunnusteluun ja sydänäänien kuunteluun. Näissä tilanteissa luodaan konkreettista suhdetta tulevan isän ja lapsen välille naisen ruumiin kautta. Esimerkkien miehet tuottavat isyyttään osoittamalla rakentavansa aktiivisesti ja innokkaasti suhdetta sikiöön olemalla halukkaita tunnustelemaan naisen mahaa.

keskustelu 4.

M se on aina kun se rupee potkimaan nyt se potkii toinen juoksee toisesta huoneesta mut ei (.) ei enää= ((N ja T nauravat taustalla))

N =nii ei se sitte enää [niin] (.) niinku tajuais [että nyt] että sitä [kuunnellaan]

T [niin] [kyllä]

M [mm]

T ja sit myöhemmin kun (.) vielä (.) kasvaa nin voimistuu noi sydänäännetki ni sit niitä kuulee ihan korvallakin jo [(.) et laittaa] korvan siihen massuun [nin]

M [nii (.) joo]

N [joo] [niin]

N [joo]

M [joo]

T voi kuunnella ihan

keskustelu 5.

T mm (.) sittehän se (.) ee taas on kiva kun nähdään oikein (.) tuntuu oikein varmuudella et miten päin se siellä (.) [.on ja] ja: ja: se muullakin tavoin [sitten tuntuu]

N [niinpä]

M [mää voin painella] kotona sitä [(.) että] miten päin se siellä

T [niin] [aivan] (.) nii justii

M on

T (.) °aivan (.) ihan totta (.) no entä sit° (.) >et se kyllä vaihtelee< [(1)] [paljon]

N [joo:] [((naurahtaa))] (.) liikkuu siellä

Näissä tilanteissa naisen ruumis toimii välittäjänä, jonka kautta suhdetta sikiöön miehelle luodaan. Tilanteille on ominaista sikiön tuottaminen aktiivisena toimijana, sekä naisen ruumiin objektivointi. Nainen ikään kuin jakautuu kahtia, hänen ruumiinsa on kaikkien osapuolien – myös hänen itsensä – tarkastelun kohteena, objektina. Tällöin nainen toimijana asetetaan ruumiinsa ulkopuolelle, ja muilla – yhtä lailla kuin hänellä itsellään – on oikeus esittää arvioivia ja arvostelevia kommentteja hänen ruumistaan. Näitä kommentteja keskusteluissa esitetään mm. naisen painosta sekä hänen vatsansa muodosta ja koosta. Niin mies, terveydenhoitaja kuin nainenkin tarkastelevat naisen ruumista välittäjänä suhteessa sikiöön.

4. POHDINTA

Tutkimuksessa tarkasteltiin äitiysneuvolan vuorovaikutusta. Keskityimme erityisesti tarkastelemaan vanhemmuudelle ja parisuhteelle konstruoituja määritelmiä äitiysneuvolan keskusteluissa neuvolan terveydenhoitajan ja asiakkaiden, naisen ja miehen välillä.

Äitiysneuvolan vuorovaikutus sisälsi viisi keskeistä teema-aluetta, joilla keskustelua käytiin. Nämä olivat vanhemmuus, parisuhde, ruumiillisuus, sosiaaliset suhteet ja mieliala. Keskityimme tarkastelussamme erityisesti vanhemmuuden ja parisuhteen teema-alueilla konstruoitujen merkitysten tarkasteluun. Ihanneasiakkaan diskurssiksi nimeämämme diskursiivinen kokonaisuus määritteli hyvää elämää, vanhemmuutta, parisuhdetta ja sosiaalisia suhteita. Ihanneasiakkaan diskurssi toimi keskusteluissa normatiivisena kehyksenä, josta käsin asiakkaiden elämää ja asenteita tarkasteltiin. Merkitykset rakentuivat suhteessa tähän normatiiviseen kehykseen. Ihanneasiakkaan diskurssi sitoi ja kontekstualisoi eri teema-alueilla rakentuvia parisuhteen ja vanhemmuuden diskursseja, jotka nimesimme sukupuolieron, jaetun vanhemmuuden, vahvan äidinhoivan ja lapsilähtöisyyden diskursseiksi.

Vanhemmuus ja parisuhde olivat keskeisiä teemoja neuvolan vuorovaikutuksessa. Parisuhde nähtiin vanhemmuuden perustana. Tavoitteellisessa tilanteessa syntyvällä lapsella oli kaksi eri sukupuolta olevaa vanhempaa, joiden parisuhde oli rakastava, kestävä, tasa-arvoinen ja väkivallaton. Tasa-arvoisuus määriteltiin kotitöiden tasajakona ja molempien osallistumisena lastenhoitoon ja kasvatukseen. Parisuhteen eteen tuli olla valmis tekemään työtä ja kompromisseja. Tällaisena parisuhteen nähtiin muodostavan turvallisen pohjan vanhemmuudelle.

Parisuhdetta ja vanhemmuutta konstruointiin neuvolan vuorovaikutuksessa sukupuolten erilaisuuden pohjalta. Sukupuolten erilaisten roolien ja tapojen toimia nähtiin rakentavan tasapainoista parisuhdetta ja vanhemmuutta. Vanhemmille konstruointiin erilaiset roolit, jotka nähtiin toisiaan täydentävinä. Äiti nähtiin lapsen ensisijaisena hoivaajana, isän roolin vanhempana nähtiin vahvistuvan lapsen kasvaessa. Pääasiallisesti isälle konstruointiin äitiä tukevaa roolia. Isän roolia lapsen kasvatuksessa konstruointiin toiminnallisemmaksi, äidin roolia hoivaavaksi ja tunnepuolesta huolehtivaksi. Äitiyttä ja isyyttä rakennettiin osaksi toistensa kautta, neuvottelemalla äitiydestä rakennettiin tietynlaista isyyttä, ja päinvastoin. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa vanhemmuudesta puhuttiin yhteisenä projektina, johon

molemmat osallistuvat yhtä paljon. Vanhemmuuteen liittyvän vastuun nähtiin jakautuvan tällöin tasan kummallekin vanhemmalle. Jaetun vanhemmuuden diskurssi häivytti sukupuolen kuulumattomiin, mutta tarkemmin tarkasteltuna sisälsi kannanottoja sukupuolten erilaisuudesta rooliensa toteuttajina. Lapsilähtöisyyden diskurssi korosti vanhempien velvollisuutta sopeutua syntyvän lapsen tarpeisiin omista tarpeistaan joustuen. Lapsilähtöisyyden diskurssin voi nähdä ilmentävän neuvolan institutionaalista tehtävää lapsen hyväksi toimijana. Lapsen hyvän nähtiin toteutuvan, kun vanhemmat asettivat lapsen etusijalle ja sopeutuivat lapsen tarpeisiin. Vaikka puhetapa yleensä vetosi vanhempiin sukupuolta määrittelemättä, sisälsi se usein osin huomaamattakin rakentuvan ajatuksen äidistä ensisijaisena lapsen hoivaajana.

Isyyttä konstruoitiin ja miehiä innostettiin osallistumaan vanhemmuuteen naisen mahan tunnustelun ja sikiön sydänäänien kuuntelun kautta, näin yritettiin rakentaa miehelle konkreettista suhdetta sikiöön. Miehet todistivat innokkuuttaan vanhemmuuteen kuvailemalla aktiivisesti yrityksiään kuulla sikiön sydänääniä. Näissä tilanteissa naisen ruumis asetettiin objektiksi, jota kaikilla osapuolilla oli mahdollisuus kommentoida ja tunnustella.

Vanhemmuus nähtiin myös jonain sellaisena, johon voi kasvaa ja jota voi harjoitella. Elämän muokkaamisen mahdollisuuden nähtiin olevan yksilöllä itsellään, ja asiakkailta nähtiin olevan mahdollisuuksia muokata parisuhdetta, vanhemmuutta ja elämäänsä halutunlaiseksi.

Sekä terveydenhoitaja että asiakkaat tunnistivat ja käyttivät näitä vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja yleisesti hyvään elämään liitettyjä ihanteita, ja asiakkaat toimivat aktiivisesti osoittaakseen täyttävänsä ne. Tuotetut määrytykset myötäilivät kulttuurisia hyvän elämän, parisuhteen ja vanhemmuuden ihanteita, ja murtumat ihanteissa olivat harvinaisia.

Vuori (2001) on määritellyt diskurssianalyysin tutun tekemisenä uudestaan tunnistettavaksi ja siten muutettavaksi. Tekemällä näkyväksi itsestäänselvyyksinä pidettyjä merkityksiä voidaan ne samalla kyseenalaistaa ja luoda tilaa moninaisemmille määritelmille. Ihanneasiakkaan diskurssi, sekä siihen sisältyvät parisuhteen ja vanhemmuuden diskurssit eivät ole mitään luonnollisia, määrättyjä ja aina olemassa olleita totuuksia, vaan ne ovat kontekstuaalisia, tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoitettavia puhetapoja, jotka paitsi kertovat olemassa olevasta tilanteesta, myös koko ajan tuottavat todellisuutta. Samalla ne tuottavat toiseutta muunlaisille tavoille elää ja toimia parisuhteessa ja vanhempina.

Nimeämämme ”ihanneasiakkaan diskurssi” tulee lähelle kulttuurisen mallitarinan käsitettä (ks. Jokinen ym., 2004). Ihanneasiakkaan diskurssi kuvaa niitä toivottuja tapoja elää ja toimia,

joita neuvolassa konstruoidaan. Ihanneasiakkaan diskurssi ei kuvasta vain neuvolan käsityksiä hyvästä elämästä, vaan siinä on tunnistettavissa yleisiä kulttuurisia puhetapoja. Sitä voidaan nähdä konstruoidavan kulttuurisen tarinavarannon kautta (ks. Charpentier, 2001; Hänninen, 1999). Kulttuurinen tarinavaranto vaikuttaa siihen, minkälaiset tavat puhua ovat ylipäättään mahdollisia. Erilaisia ja moninaisia äidin representaatioita on vähän (ks. esim. Holm, 1994; Jokinen, 1996; Kuosmanen, 2000; Phoenix & Woollett, 1991). Samoin kulttuurisella ja yhteiskunnallisella tasolla tuotetaan isyyttä, joka on hegemonista ja yksiaänistä (ks. esim. Huttunen, 1999; Lupton & Barclay, 1997). Heteroseksuaalinen parisuhde on vain yksi elämisen muoto, ja sen pohjalta muodostettu kahden eri sukupuolta olevan vanhemman niin kutsuttu ydinperhe vain yksi perhemalli (Forsberg, 2003). Kuitenkin kulttuuriset puhetavat tuottavat sille koko ajan normatiivista, hegemonista asemaa. Äitiysneuvolakeskusteluissa konstruoidaan koko ajan ensimmäisen lapsensa saavien ihmisten perheitä, vaikka tätä prosessia ei voikaan nähdä suoraviivaisena (ks. Nätkin, 2003). Samalla kun tuotetaan määrityksiä hyvästä elämästä, perheestä, vanhemmuudesta ja parisuhteesta, tuotetaan käsityksiä myös siitä, mikä ei ole hyvää tai toivottua. Tätä voidaan kutsua myös normaalin ja marginaalisen tuottamiseksi (Jokinen ym., 2004). Kun tietynlainen tapa elää ja toimia asetetaan normiksi, tuotetaan samalla marginaalisuutta ja toiseutta muunlaisille tavoille.

Murtumakohtien vähäisyys keskusteluissa on vihje siitä, että neuvolan vuorovaikutuksessa on vain vähän tilaa neuvotella ihanneasiakkuuden ja siihen sisältyvien vanhemmuuden ja parisuhteen diskurssien kyseenalaistavista, niitä horjuttavista tai niiden ulkopuolelle asettuvista merkityksistä. Tämän voi nähdä kertovan sekä kulttuurisen tarinavarannon mahdollistamista merkityksistä että institutionaalisen kontekstin voimasta. Ensimmäistä lastaan odottavien vanhempien voi ajatella haluavan osoittaa neuvolassa kykeneväisyytensä vanhemmiksi. Tällöin turvautuminen kulttuurisesti vahvoihin puhetapoihin toimii tulevien vanhempien asemaa vahvistaen (ks. Kulmala & Vanhala, 2004; Kuosmanen, 2000). Koska äitiysneuvola on yleensä ensimmäinen ammatillinen instituutio, jonka tulevat vanhemmat kohtaavat, ja jossa omasta vanhemmuudesta käydään keskustelua, vanhemmat haluavat vakuuttaa kelpoisuuttaan vanhemmiksi, ja tehdessään näin he tulevat tukeutuneeksi kulttuurisesti vahvoihin puheentapoihin. Terveystieteiden tehtävänä on tulevien vanhempien hyvinvoinnin turvaamisen ohella tarkastella vanhempien tarjoamia olosuhteita syntyvän lapsen hyvinvoinnin kannalta. Terveystieteiden voi nähdä keskustelussa asiakkaiden tavoin tukeutuvan kulttuuriseen ihanteeseen hyvästä elämästä, parisuhteesta ja vanhemmuudesta toteuttaessaan institutionaalista tehtävänsä.

Kukin yksilö muokkaa omaa sisäistä tarinaansa kulttuurisen tarinavarannon ja sen mahdollistamien merkitysten kautta (Hänninen, 1999). Yksilöt elävät yhteiskunnassa moninaisilla, vaihtelevilla tavoilla. Merkitysten yksiaäninen määrittely neuvolassa ei kykene tavoittamaan niitä monia elämisen muotoja, jotka kuitenkin ovat olemassa. Mitä moniäänisemmät merkitykset saavat tilaa, sitä enemmän ihmisillä on mahdollisuuksia neuvotella merkityksistä ja konstruoida erilaisia merkityksiä. Normatiiviset määrittelyt tuottavat toiseutta muunlaisille tavoille elää ja toimia yksilöinä erilaisissa ihmissuhteissa, kuten parisuhteessa ja vanhempina (esim. Jokinen ym., 2004). Esimerkiksi lesbosuhteessa elävät äidit (Kuosmanen, 2000) ja asunnottomat (Kulmala & Vanhala, 2004) joutuvat neuvottelemaan vanhemmuudestaan marginaalista käsin suhteessa kulttuuriseen mallitarinaan. Yksittäiset henkilöt neuvottelevat omalle elämäntavalleen tilaa käytössä olevien diskursiivisten merkitysten puitteissa. Myös keskuksessa elävien voi nähdä käyttävän aktiivisia strategioita neuvotellessaan itselleen suotuisia positioita. Äitiysneuvolan asiakkaiden konstruoimia merkityksiä voi tarkastella tällaisina neuvotteluina. Asiakkaat pyrkivät osoittamaan täyttävänsä kulttuurisen ihanteen.

Lapsuuteen liitetään paljon ajatuksia hyvästä ja ideaalista (Nätkin, 2003). Nämä ihanteet ovat syntyneet samanlaisten kielellisten neuvottelujen tuloksena kuin muutkin ihanteet yhteiskunnassamme. Lapsen hyvä on muuttuva ja neuvoteltava asia, jolle ei ole yksiselitteisiä kriteereitä. Emme halua kiistää neuvolan tärkeää tehtävää turvata syntyvän lapsen terveys ja hyvinvointi, mutta haluamme osoittaa, että myös ”lapsen hyvä” on kulttuurinen käsite, jonka merkitykset tuotetaan kielellisessä vuorovaikutuksessa. Neuvolan vuorovaikutuksessa keskeinen merkitys lapsen hyvästä muotoutui vanhempien sopeutumisenä lapsen tarpeisiin. Vuori (2001) kutsuu institutionaalisessa kentässä syntynyttä ymmärrystä perheestä, vanhemmuudesta ja kasvatuksesta psykososiaaliseksi diskursiiviseksi muodostelmaksi. Sen muodostamisessa keskeinen tieteenala on ollut psykologia ja erityisesti kehityspsykologia. Moniulotteiset kysymykset lasten hoidosta ja kasvatuksesta voivat psykososiaalisen diskurssin puitteissa muuttua yksinkertaistaviksi kysymyksiksi oikeasta ja väärästä tavasta (Vuori, 2003). Neuvolan keskusteluissa rakentuvissa merkityksissä on mahdollista tunnistaa kaikuja psykososiaalisesta diskursiivisesta muodostelmasta. Ajatus ideaalityyppisestä, hyvin toimivasta kahden sukupolven ja kahden sukupuolen perheestä on yhteiskunnassamme vahvasti ohjaava tekijä sekä yleisellä että yksityisellä tasolla (Vuori, 1989, 2003). Ajatus lapsen hyvinvoinnin toteutumisesta vain ”ehjässä” ydinperheessä on edelleen yleisesti kannatettu ajatus (Nätkin). Tämä kulttuurinen käsitys perheestä näkyi voimakkaasti neuvolan puhetaivoissa.

Tutkimustuloksemme olivat monessa kohtaa yhteneväiset Kurosen (1994a, 1994b, 1999) etnografisten äitiysneuvolatutkimusten tulosten kanssa. Kurosen tutkimuksessa (1994a) ilmeni, että äitiysneuvolan ensisijainen asiakas on nainen, niin määrällisesti kuin sisällöllisestikin, ja toiminnan painopiste on naisessa ja hänen raskaudessaan. Omassa tutkimuksessammekin nainen oli asiakkaana ensisijainen ja toiminta painottui hänen ympärilleen. Kuten Kurosen tutkimuksissa (1994a, 1999), meidänkin aineistomme perusteella vanhemmuus merkityksellistyi parisuhteeseen kiinteästi liittyväksi ja sukupuolen kautta eriytyväksi. Kaikissa näissä tutkimuksissa parisuhteen perustana nähtiin pysyvä, heteroseksuaalinen parisuhde.

Äitiysneuvolassa vanhemmuuden ja parisuhteen määrittely keskusteluissa tapahtui yhteistoiminnallisesti terveydenhoitajan, naisen ja miehen kesken. Asiakkaiden ja työntekijän käsitykset parisuhteesta, vanhemmuudesta, äitiydestä ja isyydestä olivat samansuuntaisia, ja mikäli murtumia esiintyi, oli osapuolilla silti pyrkimys yksimieleisyyteen. Tämäkin tulos on yhdenmukainen Kurosen (1994a) tutkimuksen kanssa. Kurosen (1994a, 1999) mukaan miehet eivät neuvolassa määrittele isyyttään ollenkaan. Meidän aineistossamme myös isät osallistuivat isyyden merkityksellistämiseen. Miehet tuottivat isyyttään osoittamalla rakentavansa aktiivisesti ja innokkaasti suhdetta sikiöön. Tutkimustulosten välistä eroa voi joiltain osin selittää etnografian ja diskurssianalyysin menetelmällisenä erona. Diskurssianalyysin keinoin voidaan kenties yksityiskohtaisemmin, vuorovaikutuksesta tuotetun tekstiaineiston avulla, tarkastella niitä merkityksellistämisen prosesseja, jotka etnografisella vuorovaikutustilanteiden havainnoinnilla saattavat jäädä vaille huomiota. Kurosen mukaan vanhemmat pyrkivät aktiivisesti osoittamaan vastuullisuuttaan neuvolassa osoittaen näin tunnistavansa vanhemmuuteen liittyvät kulttuuriset normit. Tämä oli keskeinen tulos myös meidän tutkimuksessamme.

Keskusteluissa oli identifioitavissa Vuoren (2001) laajassa asiantuntijatekstien analyysissä nimeämät jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssit. Nämä diskurssit toisaalta vuorottelivat keskusteluissa, toisaalta olivat osin sisäkkäisiä. Puhuttaessa vanhemmuudesta neutraalisti, sukupuolta erittelemättä, sisälsi puhe kuitenkin usein ajatuksen äidistä ensisijaisena vanhempana. Molemmat tavat puhua vanhemmuudesta voi nähdä yksinäisinä ja yhtä ratkaisua määrittävinä (Vuori). Jaetun vanhemmuuden diskurssi sisältää ajatuksen, että yhteiskunta on silloin täydellinen, kun jokaista lasta hoivaavat sekä äiti että isä tasapuolisesti. Moniulotteiset kysymykset lapsen hoivasta ja kasvatuksesta muuttuvat asiantuntijoiden puheessa yksiulotteiseksi kysymykseksi oikeasta ja väärästä tavasta. Yksinhuoltajuus asettuu molemmissa diskursseissa ongelmaksi. Tämä yksinhuoltajuuden ongelmallisuus

konkretisoitui aineistoesimerkissä, jossa yksinhuoltajien vanhemmuus nähtiin ”pikkasen erilaisena”. Toisaalta esimerkki oli ainoa kohta aineistossamme, jossa vanhemmuutta konstruointiin ”aikuisten suhteiden varaan”, nimeämättä näitä aikuissuhteita miehen ja naisen välisiksi. Kuosmanen (2000) on todennut, että samaa sukupuolta olevien vanhemmuus muodostuu vanhemmuusdiskursseissa niin suureksi uhaksi, että sen olemassaoloa ei edes tunnisteta. Kuitenkin kyseistä esimerkkiä oli mahdollista lukea myös avautumisena muunlaisille perhemalleille kuin heteroseksuaaliselle ydinperheen vanhemmuudelle. Kuosmanen tutkimus sijoittuu 1990-luvun alun Suomeen, joten kulttuurisen tarinavarannon voi olettaa kymmenessä vuodessa laajentuneen niin, että myös lesbosuhteessa elävien tiedetään voivan olla äitejä.

Suomessa vallitsee Huttusen (1999) mukaan perinteisen isyyden hegemonia, joka ei tarjoa tai edes salli miehille hoivaavaa vanhemmuutta. Meidän tutkimuksessamme isyydelle rakentui samantapaisia merkityksiä kuin Sunderlandin (2000) tutkimuksessa. Isät nähtiin pääasiassa äidin tukijoina ja avustajina, vaikka jaetun vanhemmuuden diskurssi sekoittui osittain tämän vahvan äidinhoivan diskurssin kanssa.

Butlerin (1990, 1993) mukaan sukupuolta tuotetaan toistoissa tekojen kautta. Mies ja nainen tuotetaan toisilleen vastinpareiksi ja toisiaan seksuaalisesti haluaviksi. Tämä toistaminen tapahtuu diskursiivisten tekojen kautta. Charpentier (2001) on Butlerin ajatuksiin pohjautuen todennut, että sukupuoli ei ole kielen ulkopuolista todellisuutta kuvaava sana, vaan kulttuurisessa tarinavarannossa yhä uudelleen tuotettu malli, jonka avulla itseä ja toisia ymmärretään ja tulkitaan. Charpentierin tutkimuksessa homoseksuaalisten suhteiden virallistamiskeskustelusta heteroseksuaalista sukupuolijärjestystä ylläpidettiin tuottamalla sukupuolieroa parisuhteen kannalta merkityksellisenä erona.

Äitiysneuvolan keskusteluissa sukupuoli ja miesten ja naisten erilaiset roolit parisuhteessa ja vanhempina tuotettiin toisaalta itsestäänselvytenä, luonnollisena järjestyksenä. Toisaalta keskusteluissa puhuttiin myös kasvamisesta ja harjoittelusta; tavoista, joihin on mahdollista vaikuttaa toiminnan kautta. Jos vanhemmiksi kasvetaan toiminnan kautta, voi tämän nähdä avaavan ainakin jonkinlaisia mahdollisuuksia luonnollisen sukupuolieron kyseenalaistamiselle. Tällöin vanhemmuus on mahdollista ymmärtää laajemmin kuin miehen ja naisen välisenä, luonnolliseksi ymmärretyille sukupuolirooleille perustuvana ydinperheen vanhemmuutena. Toisaalta kasvamisesta ja harjoittelusta puhuminen jättää vastuun yksilölle. Tällöin se yhteiskunnallinen todellisuus, jossa vanhemmuuden ja parisuhteen merkityksistä neuvotellaan, voi unohtua ja yksilö jää kamppailemaan hegemonisten diskurssien kanssa. Hegemoniset diskurssit määrittelevät ”hyvää” ja ”oikeaa” ja tarjoavat todellisuudessa vain

vähän varaa toimia diskurssien vastaisesti tai ainakin asettavat tällaisen toiminnan kyseenalaiseen valoon (ks. esim. Huttunen, 1999). Tämä näkyi aineistossamme yksiaänisenä määrittelynä ja murtumakohtien vähäisyytenä. Siitä huolimatta, että keskusteluissa puhuttiin kasvamisesta ja harjoittelusta, tuotettiin samaan aikaan myös itsestänselvyytenä miesten ja naisten erilaisia tapoja toimia sekä parisuhteessa että vanhempina. Sukupuolieron diskurssin, jonka kautta parisuhdetta ja vanhemmuutta konstruointiin, voi nähdä ongelmallisena. Jos hyvä parisuhde ja vanhemmuus rakentuvat miehen ja naisen väliselle sukupuolierolle, muodostuu niistä vanhemmuuksista, jotka eivät rakennu kahden eri sukupuolta olevan parisuhteelle automaattisesti puutteellisia vanhemmuuksia.

Diskurssianalyysin keskeinen lähtökohta on, että aineistosta ei etsitä yhtä ”oikeaa” tulkintaa, vaan mahdollisimman perusteltua ja hedelmällistä tulkintaa monien yhtä ”oikeiden” joukosta (Jokinen, 1993). Tutkimuksellisen kiinnostuksemme kohteena ovat olleet merkityksellistämisen tapahtuma äitiysneuvolan keskusteluissa ja ne kulttuuriset diskurssit, joihin puhetekojen kautta nojaututaan. Tavoitteenamme on ollut sitoa yksittäiset keskustelukontekstit laajempaan kulttuuristen puheentapojen virtaan. Tämä näkökulma äitiysneuvolan vuorovaikutukseen on aiemmista tutkimuksista jonkin verran poikkeava (esim. Kaila & Lauri, 1992; Karjalainen, 1992; Korpivaara, 1993; Kosonen, 1995; Lehmuusaari, 1999; Paavilainen, 1998).

Tutkijoina olemme osaltamme mukana sekä kuvaamassa että luomassa sosiaalista todellisuutta (Jokinen, 1999). Viime kädessä jää lukijan ratkaistavaksi, kertooko diskurssianalyttinen tutkimus jostain keskeisistä ja yhteisesti jaetuista merkityksistä (Vuori, 2001). Tulosten esittelyssä olemme käyttäneet mahdollisimman paljon aineistoesimerkkejä, jotta lukija voi arvioida, ovatko tuloksemme ja tulkintamme luotettavia ja johdonmukaisia. Olemme esitelleet aineistosta kohtia, jotka mielestämme kiteyttävät jotain olennaista neuvolan vuorovaikutuksessa käytetyistä tavoista puhua vanhemmuudesta ja parisuhteesta.

Aloittaessamme tutkimuksen tietämyksemme äitiysneuvolasta perustui yleistietoon. Emme olleet tutustuneet äitiysneuvolan toimintaan sen enempää teorian kautta tiedollisesti kuin käytännönkään kautta asiakkaina. Tutkimuksen teon aikana olemme tutustuneet äitiysneuvolan toimintaan sekä aiempien tutkimusten että äänitallenteiden kautta. Saimme myös mahdollisuuden päästä seuraamaan konkreettisesti paikan päälle kahta eri asiakastapaamista. Näitä tapaamisia ei nauhoitettu. Edustamme ammatillisesti eri ryhmää kuin neuvolassa työskentelevät terveydenhoitajat, ja näkökulmamme poikkeaa siten heidän näkökulmastaan. He ovat toimijoita keskellä areenaa, me asetumme heidän työnsä suhteen ulkopuolelle, tarkkailijoiksi. On aiheellista pohtia, miten ulkopuolelle sijoittuminen vaikuttaa

siihen, miten kykenemme toimintaa ymmärtämään. Katsomme toimintaa oleellisesti eri näkökulmasta, kadottaen samalla jotain tärkeää? Samanaikaisesti kuin toisen ammattiryhmän toiminnan tutkimisen voi nähdä ongelmana, voi siinä nähdä myös mahdollisuuden uudenlaisten näkökulmien löytymiselle. Tulevina psykologeina tarkastelemme vuorovaikutusta terveydenhoitajien ja asiakkaiden välillä ammatillisena vuorovaikutuksena, johon liittyy myös asiantuntijavallan käyttö. Samasta näkökulmasta olisi myös mahdollista tarkastella psykologien ja asiakkaiden välisiä keskusteluja. Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkiminen onkin ollut sosiaalitieteissä yleistä (esim. Forsberg, 1995; Heritage & Sefi, 1992; Jaatinen, 1995, 1996; Jokinen, 1995; Jokinen ym., 2000; Juhila, 1995, 2000; Silverman, 1997; Suoninen, 1997; Wahlström, 1992). Psykologian opiskelijoina olemme myös osa tieteenalaa ja traditiota, joka on ollut keskeisesti muokkaamassa psykososiaalista diskursiivista muodostelmaa (Vuori, 2001, 2003).

Ammattilaisen ja asiakkaan suhde ei ole yksipuolista vallakäyttöä ammattilaisen puolelta, vaan neuvottelua ja vuorovaikutusta, jossa molemmille rakentuu erilaisia positioita (Vuori, 2001). Äidit ja isät eivät ole vain muokkauksen kohteita vaan heillä on mahdollisuus osallistua itse merkitysten määrittelyyn. Aineistomme perusteella terveydenhoitajilla on kuitenkin asiakkaita enemmän määrittelyvaltaa. Asiakkaat vastasivat terveydenhoitajien määrittelyyn usein mininmipalauttein ja myötäillen terveydenhoitajien tuottamia määrittelyksiä. Murtumakohtia, joissa merkityksiä olisi konstruoitu ristiriitaisesti, oli vain vähän.

Asiantuntijoiden merkitys tiedon välittäjinä siitä, mikä on hyvää vanhemmuutta voidaan kyseenalaistaa ja haastaa, kun tietoa tarkastellaan liikkeessä olevana, ajan myötä muuttavana ja kiistojen kohteena. Kun kulttuurisen ymmärryksen yksiäänisyys kyseenalaistetaan, joudutaan erilaisten määritelmien paremmuus suhteessa toisiin perustelemaan (Vuori, 2001). Yhden totuuden sijaan totuus voidaan nähdä valintoina eri vaihtoehtojen välillä. Neuvolakeskusteluissa rakentuva ihanneasiakkaan diskurssi normatiivisena kehyksenä voidaan problematisoida ja sen sisältämiä merkityksiä tehdä näkyväksi ja tarkastella kriittisesti, kuten olemme osoittaneet.

Terveydenhoitajien työnkuva eroaa psykologien työnkuvasta. Silti terveydenhuollossa toimivat psykologit ja terveydenhoitajat saattavat kohdata osin samantapaisia asiakastilanteita. On ollut hyödyllistä päästä pohtimaan, miten merkityksiä konstruoidaan asiakastapaamisissa ja miten paljon työntekijä määrittelee keskustelun kulkua. Vaikka valtasuhde työntekijän ja asiakkaiden välillä ei ole yksipuolinen, voi työntekijän positioon silti nähdä liittyvän suurempaa valtaa merkitysten määrittelijänä. Siksi on tärkeää tiedostaa keskustelujen merkityksiä tuottava luonne ja sen vaikutukset. Keskusteluissa tuotetuilla, kulttuurisen

tarinavarannon kautta konstruoidulla merkityksillä on vaikutuksensa yksittäisten asiakkaiden elämään, vaikka vaikutukset eivät olekaan yksioikoisia. Aineistomme perusteella ei pysty vastaamaan siihen minkälaisia vaikutuksia asiakaskeskusteluilla on yksittäisten asiakkaiden vanhempina toimimisen käytäntöihin.

Heteroseksuaalinen parisuhde nähtiin vahvasti vanhemmuuden pohjana aineistomme äitiysneuvolakeskusteluissa ja yksinhuoltajavanhemmuus merkityksellistyi toissijaiseksi vanhemmuudeksi. Tähän vaikuttaa se, että aineistomme koostuu nimenomaan ensimmäistä lastaan odottavista, naisen ja miehen muodostamista pariskunnista. Parisuhteen merkityksellistäminen näin olennaiseksi vanhemmuuden kannalta on siis tilanteesta lähtevää määrittelyä. Toisaalta heteroparisuhde vanhemmuuden pohjalla on myös vahva kulttuurinen normi, ja siten yksinhuoltajavanhemmuuden ja samaa sukupuolta olevien pariskuntien vanhemmuuden toiseuttaminen liittyy niiden asemaan yhteiskunnassa. Olisikin mielenkiintoista tietää, miten vanhemmuuden ja parisuhteen merkitykset rakentuisivat keskusteluissa, joissa asiakkaana olisi yksin lasta odottava nainen tai samaa sukupuolta oleva pariskunta. Olisi kiinnostavaa tarkastella, miten ei-normatiivisesta positiosta lähtevä asiakkuus muuttaisi keskustelujen luonnetta.

Aineistomme koostuu institutionaalisista vuorovaikutustilanteista nauhoitetuista äänitallenteista, jotka on purettu tarkkaan kirjalliseen muotoon. Siten aineistomme voi lukea tekstiksi, joka on olemassa ”tutkijasta riippumatta” (vrt. Jokinen, 1999). On paikallaan kuitenkin pohtia, minkä verran vuorovaikutukseen on vaikuttanut nauhurin läsnäolo keskustelutilanteessa, sekä se lähtökohta, että osallistujat ovat olleet tietoisia keskustelun päätyemisestä osaksi tutkimusta, jossa tarkastellaan parisuhdetta ja vanhemmuutta. Voisi ajatella, että tämä on jo toiminut eräänlaisena kutsuna keskustella näistä teemoista korostetummin ja mahdollisesti välttää ristiriitoja ja kielteistä puhetta. Tätä vaikutusta on kuitenkin vaikea arvioida.

Vaikka nauhurin läsnäolo ja tieto tutkimuksen tekemisestä on saattanutkin vaikuttaa vuorovaikutukseen tilanteessa, on nauhoitukselle luvan kysyminen asiakkailta ollut tutkimuseettisesti välttämätöntä. Tarpeen on myös ollut kertoa heille riittävästi siitä, minkälaiseen tarkoitukseen nauhoitetta käytetään. Se, miten tämän käytännössä ratkaisimme, on nähtävissä tutkimukseen osallistuville suunnatusta kaavakkeesta (liite 1.). Alkuvaiheessa tutkimustamme kysymyksenasettelumme oli vasta muotoutumassa, mikä näkyy kaavakkeessa. Asiakkaat ovat antaneet suostumuksensa tutkimukseen allekirjoittamalla kaavakkeen. Meidän tehtävämme tutkijoina on ollut heidän anonymiteettinsä turvaaminen, niin tutkimuksenteon eri vaiheissa kuin lopullisessa tutkimusraportissakin.

Mielialan ja ruumiillisuuden teema-alueet jäivät tarkastelussamme vähäisemmälle huomiolle. Isyyteen liittyen totesimme, että isien suhdetta sikiöön rakennettiin naisen ruumiin kautta, jolloin naisen ruumis asetettiin objektiksi, jota kaikkien osapuolten on mahdollista tunnustella ja kommentoida. Ruumiillisuusnäkökulman tarkastelu neuvolan vuorovaikutuksessa olisi yksi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde. Oma laaja aineistomme olisi tarjonnut tähän hyvät mahdollisuudet, mutta aiheen laajuuden takia jätimme ruumiillisuuden pääasiassa tarkastelumme ulkopuolelle. Halutessamme meidän tai muiden tutkijoiden on tulevaisuudessa mahdollista palata aiheeseen nyt kerätyn aineiston kautta.

Äitiysneuvolaorganisaation tehtävämäärittelyistä ja eri ammattiryhmien asemasta organisaatiossa on viime aikoina käyty keskustelua niin lehtien palstoilla kuin kehitysprojekteissakin. Emme ota tutkimuksessamme suoraan kantaa keskustelun aiheena oleviin kysymyksiin kuten siihen, mitä tehtäviä terveydenhoitajien työnkuvaan tulisi sisällyttää. Tutkimuskohteenamme oli institutionaalinen vuorovaikutus ja siinä rakentuvat merkitykset. Tutkimuksemme voi toivottavasti osaltaan palvella työkäytäntöjen kehittämistä osoittaen, miten institutionaalisessa vuorovaikutuksessa muodostuvat merkitykset voivat toimia normatiivisesti ja tuottaen toiseutta moninaisille tavoille elää ja toimia parisuhteessa ja vanhempina. Suhteutimme keskustelujen analyysin kulttuurisen tarinavarannon käsitteeseen ja osoitimme, että äitiysneuvolassa tuotetaan ihanneasiakkaan diskurssiin tukeutuen melko yksittäin määritelmää vanhemmuudesta, parisuhteesta ja hyvästä elämästä.

Onko äitiysneuvola instituutiona valmis kohtaamaan yleistyvät ja jo olemassa olevat moninaiset perhemuodot, tavat elää ja toimia yksilöinä, parisuhteessa ja vanhempina? Tähän tutkimuksemme ei kykene vastaamaan, mutta tämä voisi olla kiinnostava jatkotutkimuksen kohde. Sillä, minkälaisia merkityksiä äitiysneuvolan vuorovaikutuksessa rakentuu, ja miten vaihtoehtoiset merkitykset saavat tilaa, on merkityksensä äitiysneuvolan asiakkaiden, yksittäisten ihmisten, elämässä. Terveydenhoitajat ovat toimijoita äitiysneuvolainstituutiosta. He tekevät työtään päämääränään toteuttaa niitä institutionaalisia tehtäviä, jotka heille on instituutiosta käsin määrätty. Tulevien vanhempien tukeminen ja sikiön ja äidin terveyden turvaaminen ovat tärkeitä tehtäviä. Neuvolan on näitä tehtäviä toteuttaessaan kyettävä vastaamaan monenlaisiin monikulttuurisuuden ja moninaisuuden – toisistaan eroavien elämän ihanteiden ja tilanteiden asettamiin haasteisiin.

LÄHTEET

- Allardt, Erik (1983). *Sosiologia I* (4. Painos). Juva: WSOY.
- Bekkengen, Lisbet (1999). Män som ”pappor” och kvinnor som ”föräldrar”.
Kvinnovetenskaplig tidskrift, 20 (1), 33-48.
- Belsky, Jay & Pensky, Emily. (1988). Marital change across the transition to parenthood.
 Teoksessa Rob Palkovitz & Marvin B. Sussman (toim.), *Transitions to Parenthood* (s.133-156), New York: The Hayworth Press.
- Belsky, Jay & Volling, Brenda L. (1987). Mothering, fathering and marital interaction in the family triad during infancy exploring family system’s processes. Teoksessa Phyllis W. Berman & Frank A. Pedersen (toim.), *Men’s Transition to Parenthood. Longitudinal Studies of Early Family Experience* (s.37-63). New Jersey: Hillsdale.
- Belsky, Jay & Rovine, Michael (1990). Patterns of marital change across the transition to parenthood: pregnancy to three years postpartum. *Journal of Marriage and the Family* 52, 5-19
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1966). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (uusintapainos 1994). Helsinki: Gaudeamus.
- Blain, Jenny (1993). The daily construction of fatherhood: Men talk about their lives.
 Teoksessa Tony Haddad (toim.), *Men and Masculinities: a Critical Anthology* (s. 223-242). Toronto: Canadian Scholars Press Inc.
- Butler, Judith (1990). *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, Judith (1993). *Bodies that matter. On the discursive limits of sex*. New York: Routledge.
- Charpentier, Sari (2001). *Sukupuoliuskko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuksen julkaisuja 69. Jyväskylä: Gummerus.
- Cowan, Carolyn P. & Cowan, Philip A. (1987). Men’s involvement in parenthood: Identifying the antecedents and understanding the barriers. Teoksessa Phyllis P. Berman & Frank A. Pedersen (toim.), *Men’s transition to parenthood. Longitudinal studies of early family experience* (s.145-174). New Jersey: Hillsdale.

- Cowan, Philip A. (1988). Becoming a father, a time of change, an opportunity of development. Teoksessa Phyllis Bronstein & Carolyn P. Cowan (toim.), *Fatherhood today. Men's changing role in the family* (s.13-35). New York: A Wiley-Interscience publication.
- Drew, Paul & Heritage, John (1992). Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.), *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings* (s.3-65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Forsberg, Hannele (2003). Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s.7-15). Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele (1995). Perhe ja elämän eväät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat* (s.54-77). Jyväskylä: Gummerus.
- Fox, Bonnie & Worts, Diana (1999). Revisiting the critique of medicalized childbirth. A contribution to the sociology of birth. *Gender and Society*, 13, 326-346.
- Gergen, Kenneth (1991). *The saturated self. Dilemmas of identity in contemporary life*. New York: Basic Books.
- Gottman, John & Notarius, Clifford (2002). Marital research in the 20th century and a research agenda for the 21st century". *Family Process*, 41, 159-197.
- Heritage, John & Sefi, Sue (1992). Dilemmas of advice. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.), *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings* (s.359-417). Cambridge: University Press.
- Holm, Ulla M. (1994). Begreppet moderskap – en deskriptiv och normativ analys. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 31, 151-161.
- Huston, Ted L. & Vangelisti, Anita L. (1995). How parenthood affects marriage. Teoksessa Mary A.Fitzpatrick & Anita L.Vangelisti (toim.), *Explaining Family Interactions* (s.147-176). Thousand Oaks: Sage.
- Huttunen, Jouko (1999) Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Arja Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja* (s.169-193). Tampere: Yliopistopaino.
- Hänninen, Vilma (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Jaatinen, Jaana (1995). Alkoholiongelman avoimuus ja sulkeutuneisuus. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat* (s.99-126). Jyväskylä: Gummerus.

- Jaatinen, Jaana (1996). *Terapeuttinen keskustelutodellisuus. Diskurssianalyttinen tutkimus alkoholiongelmien sosiaaliterapeuttisesta hoidosta*. Stakes: tutkimuksia 72. Jyväskylä: Gummerus.
- Jokinen, Arja (1993). Poliitikkojen puheet puntarissa: kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s.189-226) Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja (1995). Neuvottelu asiakkaan identiteeteistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat* (s.127-154). Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 37-53). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54-97). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004). Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s.9-19). Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja, Juhila Kirsi & Suoninen, Eero (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s.17-47) Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Suoninen, Eero, Wahlström, Jarl. (2000). Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s.15-33). Jyväskylä: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (2000). *Panssaroitu maskuliinisuus: mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Yliopistopaino.
- Jokinen, Eeva (1996). *Väsytynyt äiti, äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Tammer-Paino.
- Juhila, Kirsi (1995). Asiakkuuden edellytykset neuvottelussa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat* (s.155-192). Jyväskylä: Gummerus.

- Juhila, Kirsi (1999). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 160-198). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2000). Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskusteluissa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s.105-131). Jyväskylä: Gummerus.
- Juhila, Kirsi (2004). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s. 20-32). Helsinki: Gaudeamus.
- Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveystalvvelukeskus. *Perhevalmennusohjelma -muistio*, päivitetty 6.7.2001.
- Jyväskylän kaupunki. Sosiaali- ja terveystalvvelukeskus. *Äitiysneuvolan perustehtävänmäärittely -muistio*, päivitetty 21.1.2002.
- Kaila, Päivi & Lauri, Sirkka (1992). *Leikki-ikäisen lapsen hoito- ja kasvatusneuvonnan kehittäminen. Tutkimus ITU-projektin vaikuttavuudesta Salon seudun terveystalvvelukeskuksissa*. Sosiaali- ja terveystalvvelhallitus. Raportteja 77. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Karjalainen, Kristiina (1992). *Äitiys- ja lastenneuvolan terveystalvvelhoitajan kotikäynnit Perheiden näkökulmasta: ammattihenkilön tarkastuksesta tukeen ja kannustukseen*. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen opinnäytetyö.
- Kolehmainen, Jani (2001). *Isyyden järjestykset*. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Korpivaara, Liisa (1993). *Lastenneuvolan antama kasvatuksen ohjaus vanhempien kokemana eräissä Pohjois-Kymenlaakson kunnissa*. Helsingin yliopisto. Yleislääketieteen ja perusterveystalvvelhuollon ja -hallinnon pro gradu -tutkielma.
- Kosonen, Maili (1995). *Terveystalvvelhoitajan ja asiakkaan välinen vuorovaikutus äitiysneuvolassa*. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen pro gradu -tutkielma.
- Kouri, Pirkko, Antikainen, Ingrid, Saarikoski, Seppo & Wuorisalo, Jyri (2001). *Elämisen alkuun – projekti. Äitiyshuollon joustavan verkkopalvelun, Nettineuvolan, kehittäminen Internetissä*. Sosiaali- ja terveystalvvelministeriön julkaisuja 2001:10. Helsinki: Edita.
- Kulmala, Anna & Huttunen, Laura (2004). Vanhemmuus marginaalissa: kulttuurinen mallitarina osana henkilökohtaista vanhemmuutta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s. 98-114). Helsinki: Gaudeamus.

- Kuosmanen, Paula (2000). *Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu*. Naistutkimusraportteja 2000:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kuronen, Marjo (1994a). *Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä*. Stakes. Tutkimuksia 35. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuronen, Marjo (1994b). Äitiysneuvolan normaaliäitiys. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 31, 135-143.
- Kuronen, Marjo (1999). *The social organisation of motherhood. Advice giving in maternity and child health care in scotland and finland*. A Thesis submitted for the degree of doctor of philosophy (unpublished). University of Stirling.
- Lehmussaari, Riitta (1999). *Äitiysneuvolaharjoittelu keskusteluna – opiskelijoiden antama neuvonta ja informaatio*. Lisensiaatintyö, Tampereen yliopisto. Espoon- Vantaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A.37. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lupton, Deborah & Barclay, Lesley (1997). *Constructing fatherhood. Discourses and experiences*. London: Sage.
- Marshall, Harriette & Woollett Anne (2000). Fit to Reproduce? The regulative role of pregnancy texts. *Feminism & Psychology*, 10, 351-366.
- Martin, Carole A. & Colbert, Karen K. (1997). *Parenting: A Life span perspective*. New York: McGraw-Hill.
- McLeod, John (2001). *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. London: Sage.
- Miller, Gale & Holstein, James A. (1995). Dispute domains: Organizational contexts and dispute processing. *Sociological quarterly*, 36: 37-59.
- Miller, Tina (2000). Losing the plot: narrative construction and longitudinal childbirth research. *Qualitative Health Research*, 10, 309-323.
- Nätkin, Ritva (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.). *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. (s.16-38). Helsinki: Gaudeamus.
- Paavilainen, Eija. (1998). *Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa*. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 604.
- Pelkonen, Marjaana & Löthman-Kilpeläinen, Leeni (2000). *Neuvola lapsiperheiden tukena. Selvitys äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan kohdistuneista tutkimuksista ja kehittämissankkeista 1990-luvulla*. Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksia, 2000:10.

- Helsinki: Edita.
- Peräkylä, Anssi (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* (s.177-203). Tampere: Vastapaino.
- Phoenix, Ann & Wollett, Anne (1991). Introduction. Teoksessa Ann Phoenix, Anne Woollett & Eva Lloyd (toim.), *Motherhood. Meanings, practices and ideologies* (s.1-12). London: Sage.
- Poikajärvi, Kristiina & Mäkelä, Marjukka (1998). *Seksuaaliterveyspalvelut puntarissa. Onko neuvolajärjestelmää uudistettava?* Stakes: aiheita 32/998. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1989). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour* (2. painos). London: Sage.
- Raevaara, Liisa, Ruusuvuori, Johanna, & Haakana, Markku.: Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.), *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia* (s.11-38). Helsinki: SKS
- Raitakari, Suvi (2004). Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s.56-73). Helsinki: Gaudeamus.
- Reuna, Veera (1998). *Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjesta*. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E4/1998. Helsinki: Kirjapaino Tieto.
- Rúðólfsdóttir, Annadis G. (2000). 'I am not a patient, and I am not a child': The institutionalization and experience of pregnancy. *Feminism & Psychology*, 10, 337-350.
- Ruusuvuori, Johanna (1992). *Synnyttämisen suuntia. Synnyttävän naisen muuttuva asema diskurssikamppailussa*. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitos. Naistutkimusyksikön julkaisuja 6.
- Sevón, Eija & Huttunen, Jouko (2002). Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen* (s.72-98). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Shotter, John (1993). *Conversational realities. Constructing life through language*. London: Sage.
- Silverman, David (1997). *Discourses of counselling. HIV counselling as social interaction*. London: Sage.
- Smith, Jonathan A. (1999). Towards a relational self: Social engagement during pregnancy and psychological preparation for motherhood. *British Journal of Social Psychology*, 38, 409-426.

- Sunderland, Jane (2000), Baby entertainer, bumbling assistant and line manager: discourses of fatherhood in parentcraft texts. *Discourse & Society*, 11, 249-274.
- Suoninen, Eero (1997). ”Tietysti sitäkin, mutta toisaalta”: Perheterapeuttinen identiteettineuvottelu. Teoksessa Eero Suoninen: *Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä*. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 580.
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17-36). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, Eero (2000). ”Tanssilajit ja –tyylit” asiakkaan kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.), *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta* (s.67-129). Tampere: Vastapaino.
- Vehviläinen-Julkunen, Katri, Saarikoski, Seppo & Marttinen, Pirjo (1995). *Perhevalmennus perheiden tukena. Tutkimus asiakasarvioinneista ja neuvoloiden työntekijöiden työorientaatiosta*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 3.
- Viisainen, Kirsi (toim.), Stakesin perhesuunnittelun ja äitiyshuollon asiantuntijaryhmä (1999). *Seulontatutkimukset ja yhteistyö äitiyshuollossa. Suositukset 1999*. Stakes Oppaita 34. Jyväskylä: Gummerus.
- Viljamaa, Marja-Leena (2003). *Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research: 212.
- Vuori, Jaana (1989). Perheen käsitteellistäminen. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 2 (2), 28-36.
- Vuori, Jaana (1995). Äitiyden ja sukupuolen vaihtuvat kuviot. Nancy Chodorowin teoria feministisen kritiikin kaleidoskoopissa. *Naistutkimus* 7(1), 25-37.
- Vuori, Jaana (1999). Äideistä on moneksi, feminismin ja sosiaalipolitiikan kiperä kysymys. *Janus* 2, 170-183.
- Vuori, Jaana (2001). *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Yliopistopaino.
- Vuori, Jaana (2003). Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (39-63). Helsinki: Gaudeamus.
- Wahlström, Jarl (1992). *Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in

education, psychology and social research: 94.

Woollett, Anne & Phoenix, Ann (1991). Psychological views of mothering. Teoksessa Ann Phoenix, Anne Woollett & Eva Lloyd (toim.), *Motherhood Meanings, Practices and Ideologies* (s.28-46). London: Sage.

Wrede, Sirpa (1994). Äitiyshuollon ”isät”. Lääkärikunta äitiysneuvolatoiminnan alkuunpanijana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 31, 127-134.

LIITE 1. Tutkimussopimus pro gradu -tutkimuskäyttöön

Leena Isoaho
Marika Perko
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto

TUTKIMUS KIELELLISESTÄ VUOROVAIKUTUKSESTA ÄITIYSNEUVOLASSA

Teemme pro gradu –tutkimusta Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella. Tarkoituksena on tutkia kielellistä vuorovaikutusta äitiysneuvolassa. Olemme kiinnostuneita siitä miten neuvolassa tuetaan parisuhdetta ja vanhemmuutta.

Tutkimus tapahtuu tallentamalla terveydenhoitajan ja tulevien vanhempien keskusteluja ääninauhalle. Tarkoitus on nauhoittaa keskustelut sellaisina kuin ne luonnostaan ovat. Olemme kiinnostuneita havainnoimaan keskusteluja sopimuksen mukaan myös paikan päällä. Nauhoituskerrat sovitaan etukäteen.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksen teossa ja tulosten raportoinnissa noudatamme vaitiolovelvollisuutta ja huolehdimme siitä ettei tutkittavien henkilöllisyys paljastu.

Voitte halutessanne tutustua tutkimusraporttiin sen valmistuttua. Toivomme että haluatte osallistua tutkimukseemme.

Suostun osallistumaan tutkimukseen.

aika ja paikka

allekirjoitus

nimen selvennys

allekirjoitus

nimen selvennys